

C. Verspreide literaire teksten van Jacob Revius (1586-1658) – Teksten en vertalingen

Van 31 literaire teksten van Revius volgt hieronder een transcriptie met commentaar, soms ook met vertaling, waarbij de nummering uit de lijst van onderdeel B is aangehouden. Een aantal nummers ontbreekt: zeven Latijnse en Griekse teksten die in recente literatuur gepubliceerd zijn danwel eenvoudig te raadplegen zijn via internet, zijn hier niet opgenomen – zie voor een overzicht met verwijzingen naar bronnen en literatuur onderdeel B.

1. Lofdicht op Jelis van Lytt (1610)

In: Aegidius à Lytt [praeside Joachimo Andreae], *Disputatio feudalis septima, de actionibus feudi nomine ultro citroq. competentibus*, opgenomen in Joachim Andreae, *Exercitiones feudales* (...), Franeker, 1610, ongepagineerd. Tresoar, Leeuwarden, B 13150.

**Elegantis ingenij, generosae indolis, ac prorsus
de meliore luto* Iuveni,
D. Aegidio à Lytt,
sub insigni LL. Candidat.*
D. Ioachimo Andreae
theses feudales feliciter defendenti.**

Qui tuleras tenero maturam vertice laurum Quam dabat Ausoniae docta Camoena lyrae,* Civica nunc diae Themidos* sacraria pandis, Haereat ut pressis querna corona comis.	
Felix, cui postquam linguam edulcavit Apollo Recludit solidas Iustinianus* opes.	5
Felix qui ingenii nixus perniciousis alis IACHIMO tutum praestite scandis iter.	
IACHIMO, quem lacteolis Astraeta* lacertis Strinxit, & en trutinam tu tibi, dixit, habe:	10
Et trutina(m), & gladius(m), quibus, dum mea templa reviso, Patrilo poteris reddere jura lari.	
Vivite! par Iuvenum, quos arma Viraginis* armant, Sive togâ libeat vincere, sive sago.	
Vivite! museoso dum vivet amoenus in antro Isala, dum Rhenum Teutonis ora bibet.	15
Vivite, dum vestris applaudet honoribus aether, Livor & in laqueum dum sua colla dabit.	

Amico suo ut fratri, in otio, in negotio
L.M.Q.* subscribat
Iacobus Ricardus Revius Davent.

Voor de heer Jelis van Lytt, jongeling van verfijnde geest, van edele aard, inderdaad een rechtgeaarde Lytt,* die onder leiding van de heer Joachim Andreae, voortreffelijk kandidaat in de rechten, met succes stellingen over het leenrecht heeft verdedigd.

Jij, die een rijpe laurierkrans reeds droeg op je jeugdige slapen
 – die de geleerde Muze je gaf voor Latijnse gedichten –
 ontsluit nu ‘t civielrechtelijk heiligdom van godin Themis, zodat
 ook nog een eikenbladkroon aan je willige haren blijft plakken.
 Gelukkig, voor wie Justinianus zijn rijkdom ontsluit, 5
 nadat hem Apollo de zoete welsprekendheid gaf.
 Gelukkig wie – stijgend op vleugels van ‘t vlugge verstand –
 veilig de weg naar omhoog gaat, onder bescherming van Joachim,
 grote Joachim zelf, die Astraëa met melkwitte armen
 naar zich toetrok – ze zei toen: ‘Kijk, hier heb je een weegschaal, 10
 een weegschaal en zwaard, waarmee je het land van je vaders
 het recht kunt bezorgen, tot ik in mijn tempels terugkeer.’
 Leef! tussen de jeugd die de wapens draagt van Minerva,
 soms zegevierend in vredesgewaad, soms ook in oorlogstenuue.
 Leef! zolang de lieflijke IJssel woont in zijn grot vol met muzen, 15
 zolang de Teutoonse kust het water drinkt van de Rijn.
 Leef! totdat de lucht van jouw lofprijzingen zal weergalmen,
 en de nijdige jaloezie zich vrijwillig verhangt in de strop.

Voor zijn vriend en broeder, in ledige en bezige uren,
 heeft Jacobus Ricardus Revius uit Deventer dit graag en met reden geschreven.

* Jelis van Lytt (gedoopt Deventer 2-2-1589) schreef zich op 21-4-1608 in als student aan de Franeker universiteit (*Album studiosorum Fran.* 1968, p. 41: Aegidius à Lytt Daventr., bon. lit.). Hij kwam uit een Deventer regentenfamilie: zijn grootvader Jelis/Gillis van Lith zat samen met Revius’ grootvader in het stadsbestuur en werd tegelijk met die laatste veroordeeld wegens ketterij (Slechte 2010, p. 374, 383). Zijn vader Jacob van Lytt (van Lith) werd in 1587 uit het stadsbestuur verwijderd omdat hij geen deel had genomen aan de processie op Sacramentsdag (Revius 1651, p. 516). Zie over zijn familie SAB Deventer, Collectie Houck, hs. ‘Van Lidt’.

* opschrift: de meliore luto: van betere klei gebakken, zie Juvenalis, *Satire* XIV 34-5: Queis meliore Luto finxit præcordia Titan, woordspeling met de naam van Jelis van Lytt (*adnominatio*).

* LL. Candidat.: Legum Candidatus, kandidaat in de rechten.

*2 Ausoniae lyrae: Latijnse poëzie.

*3 Themis: godin van het recht.

*6 Justinianus: verwijzing naar de Codex Iustinianus (klassieke bron voor Romeins recht).

*9 Astraëa: godin van de gerechtigheid, die als het sterrenbeeld Virgo aan de hemel staat en die dus (sinds Ovidius, *Metamorfosen* I, 150) deze wereld verlaten heeft.

*13 Virago: Pallas Athene of Minerva, godin van de wijsheid, die wetenschap en vakbekwaamheid verenigt met strijdbaarheid.

* onderschrift: L.M.Q. – Libens meritoque, graag en met reden.

2. Eerste verslag en toespraak namens de Germaanse Natie (1611, 20 september)

In: ADL, Orléans, D 233 (*Liber Assessorum* 1609-1621), f. 47-48.

Anno Domini 1611

Mensibus Septembri, Octobri, Nouembri, Decembr.

Adessore

Jacobo Ricardo Revio Dautentriensi

Procuratore

Nobiliss. D. Tychone à Brahe Dano

Quaestore

Nob. D. Scheltone ab Ebbinga Frisio

Bibliothecarijs

D. Jacobo Gerstenberch

D. Hildegero Mattenclot

Vicirectore D. Matthaeo Magno

Rectore D. Lullerio

A.D. xx vii-bris cum frequentibus, vt mos est, comitijs trimestri bibliothecae praefecturà me abdicassem (,) ex inopinato alia prouincia mihi obtigit. Assessoriam dico. quàm inuitus eam suscepi! Vires meas in priori munere tentaram, vix illi sustinendo sufficere obscuram diligentiam expertus, quid praestaturus eram in eo quo nihil magis anxium laboribus, exercitum curis, periculosum temporibus mihi accidere posse praecipiebam animo quam reapse perciperem? Accepi tamen, et priuatam quietem publicae voci condonavi, cum nefas arbitrarer, vt dicebat eques ille Romanus quicquam negare eis quibus DI [quibus Dei] nihil negassent. Deorum loco eos meritò habeo, qui legitimae potentiae culmen vni Deo acceptum ferunt, Imperatores ac Reges huius nostrae Reip. auctores, fautores. (f.47v) Volui ergo in hoc officio quae debui, feci quae potui: et vt multi sapientius vel feliciter certè nemo alacrius vel fidelius (absit dicto inuidia), stationi inuigilauit suae. bonorum sat scio, approbationem merui, a malis (nam et hic Alastores sunt) culpam hoc verò laudari est. Perscriberem ordine quae in diurnos commentarios referri solita nisi eam Nob. D. Procurator id occupasset, cuius acta retractare vt fastu plenum foret ita et fastidio. pauca tantum eaque necessaria eorum quae mihi seorsum ab illa incubuere subscribam. quod enim operae precium fuerit formulas salutationum, invitationum, quaeque alia huiuscemodi minutatim inculcare? quae vel ab sese facile sument successores mei, vel eorum festiuam copiam in libb. Adessorijs reperturi sunt? ad rem (:)

xx Septembris Cum Nob. D. Procurator ab vniversa natione honorifice domum esset deductus hanc oratiunculam habui.

Illustrissimi, Illustres, Generosi, Nobb. Ornatiss. DD

Nobilissimus D. Procurator gratias vobis habet agitque quas potest animo complecti maximas, quod sese hodiernae die tanto suffragiorum consensu quasi Augusto augurio consecratum, etiam insuper magnifico vestro comitatu hucusque deducere non fueritis grauati. Ipse, vicissim, vt viuat, vinea floreat et beatum incrementum capiat imperatricis Nationis maiestas. quicquid Procuratore dignum est I.N.G. lubens merito dat, dicat consecratque.

Anno Domini 1611

de maanden September, October, November, December.

als assessor Jacobus Ricardus Reuius uit Deventer

als procurator de edele heer Tycho Brahe, de Deen

als quaestor de edele heer Schelto van Aebingha, de Fries
als bibliothecarissen de heer Jacobus Gerstenberg en de heer Hildegerus Mattencloet
als vicerector de heer Mattheus Magnus
en als rector de heer Lullerius

Toen ik op 20 september van dit jaar, tijdens de als gewoonlijk drukbezochte vergadering, het driemaandelijkse toezichthouderschap van de bibliotheek had neergelegd, is me onverwacht een ander ambt ten deel gevallen – ik bedoel het assessorschap. Hoewel daartoe gedwongen, heb ik het aanvaard! In de eerdere functie had ik mijn krachten al beproefd, nauwelijks ervaren genoeg om daartegen opgewassen te zijn en de onaanzienlijke zorgvuldigheid te betrachten. Dus wat zou ik kunnen presteren in een ambt waarvan ik in de geest voorvoelde dat niets vreeswekkenders (vanwege de werkzaamheden), moeilijkers (vanwege de zorgen) en gevaarlijkers (vanwege de tijden) me kon overkomen, erger dan ik inderdaad zou kunnen bevatten?

Toch heb ik het op me genomen, en mijn privérust aan de stem des volks opgeofferd, omdat ik het als een misdaad beschouw (zoals die Romeinse ridder (*1) zei) om diegenen iets te weigeren aan wie de goden niets geweigerd hebben. Als goden beschouw ik terecht degenen die verklaren dat zij hun hoge plaats als wettige machthebbers van de enige God ontvangen hebben, de keizers en koningen die de stichters en begunstigers van onze huidige staat zijn. Ik heb dus, wat deze functie betreft, besloten te doen wat ik verschuldigd was en ik heb gedaan wat ik kon. Hoewel velen wijzer of succesvoller zijn, heeft er toch niemand ijveriger of trouwer – men duide het mij niet euvel – op zijn wachtpost gewaakt. Ik besef heel goed dat ik van de besten bijval verworven heb; beschuldigd worden door onverlaten (want ook hier zijn kwade geesten (*2)) is in werkelijkheid geprezen worden.

Ik zou de gebruikelijke zaken, die in de dagelijkse verslagen verteld worden, ordelijk en precies noteren, ware het niet dat de edele heer Procurator dat al gedaan heeft (*3). Het zou getuigen van zowel hoogmoed als verwaandheid, als ik zijn acta zou verbeteren. Slechts het weinige dat nodig is van die dingen die – los van hem – tot mijn taak behoren, heb ik erbij geschreven. Waarom immers zou het de moeite waard zijn om de regels voor de begroetingen en uitnodigingen en alle andere dergelijke zaken minutieus in te voegen? Die kunnen mijn opvolgers óf uit zichzelf makkelijk vaststellen, óf via de rijke overvloed die ervan is vastgelegd in de boeken van de assessoren.

Ter zake.

Op 20 september, toen de edele heer Procurator door de gehele Natie op eervolle wijze naar huis is geleid, heb ik dit toespraakje gehouden:

Allervoortreffelijkste, voortreffelijke, edele, voornamen, geachte heren,
De edele heer Procurator is jullie erkentelijk en betuigt jullie van ganser harte de grootst mogelijke dankbaarheid, omdat hij zich op de huidige dag met een zo grote eenparigheid van stemmen – als ware het een plechtig voorteken (*4) – verkozen ziet. Bovendien is het jullie zelfs niet te zwaar geweest om hem met jullie indrukwekkende escorte hiernaartoe te leiden. Zelf, op mijn beurt, zeg ik: dat hij leve, dat de wijngaard bloeie en de heerlijkheid van onze keizerinnelijke Natie groeie. En moge de Germaanse Natie (*5) alles wat de Procurator waardig is, hem gewillig geven, toezeggen en toewijden.

*1 Romeinse ridder: citaat dat ik niet heb kunnen thuisbrengen.

*2 et hic Alastores sunt: mogelijk variatie op ‘hic leones sunt’ (op oude kaarten bij terra incognita). Alastor (‘wreker’) was de personificatie van bloedvetes, ook algemene term voor boze geesten.

*3 Procurator: Tycho Brahe, vermoedelijk Tyge Axelsen Brahe (1593-1640), een neef van de beroemde Deense astronoom, medestichter van Denemarkens eerste openbare school, Rasmus Svendsens Skole (zie *Dansk Biografisk Lexikon*, II, p. 622), die in het Liber Procuratorum lange verslagen schreef.

*4 Augusto augurio – verwijst naar Ennius, *Ann.* 245 M (494 V), ook geciteerd bij Varro, *De agri cultura* III, 1: Augusto augurio postquam inclita condita Roma est.

*5 I.N.G. (vertaald met Germaanse Natie) = Inclyta Natio Germanica.

* De mij onbekende Lullerius was ook rector toen Eeuwout Teellinck assessor van de Germaanse Natie werd, in 1594, vgl. Op 't Hof, De Niet & Uil 1989, p. 24-25.

3. Tweede en derde toespraak namens de Germaanse Natie (1611, 14 december).

In: ADL, Orléans, D 233 (*Liber Assessorum* 1609-1621), f. 50v-52v.

XIV Decembris cum in publicum conueniretur creandis nouis magistratibus sic aperui comitia:

Illustrissimi, Generosissimi, nobilissimi ornatissimi DD. [=Domini]

Dixit olim Agathon Pythagoraeus Principem oportere trium meminisse: primo quod imperet hominibus, deinde quod secundum leges, tertio, quod non semper imperet. verum hoc fuit isto tempore, verum est et nostro, ac nominatim in hac nostrâ qualicumque Rep. qui enim in eâ primo est loco, quem nos antiquo et regio instituto, vocamus Procuratorem; ei necessum est primo rationem habere eorum quibus imperat, hoc est hominum. id vero recte atque ex ordine fecerit, si quod Plutarchus vult, imperandi modum singulorum moribus accommodaret decenter. cum probis moderate, cum supinis vehementius, cum audacibus acerbe, cum cautioribus denique leniter agens. secundo, operam dare, vt, quem ad modum ciuitatis anima lex est, ita ipse legis anima, et, vt loquuntur sapientes, lex animata merito censeatur. instituuntur leges cum promulgantur, firmantur cum moribus vtentium approbantur, vbi vero et institutae fuerint et firmatae non est iudicis de ipsis iudicare sed secundum ipsas. Haec duo si ritè a nobiliss. D. Procuratore nostro sint praestita, si etiam vt decet suis muneribus sint perfuncti Nobilissimi ornatissimique DD officiarij vestra nunc expectatur aestimatio. eam enim ad rem (f.51) hodierna instituta sunt comitia. vt auditis et illius et istorum rationibus sincerè de ipsis censeatis, ac si placuerint beneuolo silentio approbetis. Quod autem erat tertium, ne videlicet qui imperat perpetuo se imperare existimet, sed legitimo tempore assumpto munere se abdicet, id verò a vobis nunc vnus pendet. petit enim nobiliss. D. Procurator, petunt officiarij, vt quos cum honorare ac onerare lubuit. reperistis obsequentes, eos hodie perfunctos cum veniâ dimittatis. Et quoniam Magistratu carere respub. non potest, quin mox pro vno capite emergant innumera, eos ipsis substituatis viros qui sint digni tanto honore, pares tanto oneri, quique non alienis oculis videant sed suis. qui enim navem gubernant vt cum Plutarcho concludim, aliena voce iussuque vtuntur, sed qui Remp. administrant in seipsis sapientiam habeant oportet, vt non sit opus alienâ voce. Exinde Ceritum Tabb. tum leges atque ordinem suffragiorum promulgauit; post quae in Procuratorem electus est Nobiliss. D. Jacobus de Renauw, quem post prandium frequentes deduximus ad Rectorem Magnificum D. Lullerium vbi eius confirmationem tali oratiunculâ petij. (:)

Magnifice Domine;

C. Plinius Secundus quodam loco; Serrani, inquit Cincinnatique temporibus annonae vilitas Romae summa fuit. quoniam igitur tantae vbertatis (f.51v) causa erat? ipsorum tunc manibus Imperatorum colebantur agri, vt fas est credere, gaudente terrâ vomere laureato et triumphali aratore: siue illi eadem curâ semina tractabant quâ bella, eademque diligentiam arua disponebant qua castra, siue honestis manibus omnia laetius proueniunt quoniam et curiosius fiunt. quid vetat nos idem hodieque profiteri de almâ hac nostrâ Academia? qui enim ex eâ tantus, tam vber ingeniorum prouentus hisce tribus seculis extitit quantum vix tredecim prioribus maiores nostri viderant? nisi quod Christianissimorum Regum, studia tanquam triumphalium aratorum laureati vomeres hac musarum adorea multiplicarunt? ab illorum enim

munificentiâ, ac propenso in literas ac literatos studio est quod Academiam habemus antiquissimam, illustrissimam, florentissimam; et quod caput est, ijs instructam viris, ad quorum iam vocem in Gallias advolant ab extremis orbis partibus sapientiae ac virtutum studiosi, vt quondam, Gallos in vltimam vsque Italiam traxit flumen lacteum eloquentia Liuiana. In his et exteris et studiosis nomen profitetur suum I.N.G. quae cum dictis Christianissimis Regibus in hac Rep. literariâ hoc quicquid est sceptri ac gubernationis debeat, lubens M.E. donantum respicit manus, et quam vnam potest sceptro liligero praestat obedientiam; merito alioquin in eorum (f.52) habenda numero qui nec imperare nec obedire norunt [=noverunt]. quod genus hominum vltimi ingenij esse, et nullius in Repub. frugis vir expertus dixit, vir sapiens scripsit. Obseruatâ igitur et antiquâ et Regiâ, et saluberrimâ constitutione hodiernâ die, legitime creando Nationis nostrae Procuratori coactis comitijs; hic vnus conspirantibus paenè omnium in vnum votis eo honore iudicatus fuit dignissimus, vir sanè in quo certat cum ingenio nobilitas; in quo, vt verbo absoluam, gratior est tanto veniens e stemmate virtus. quem tibi nunc vir magnifice offerimus; petentes vt pro eâ quâ polles auctoritate confirmes, et honoribus ac priuilegijs huic ordini debitis frui velis ac iubeas. si hoc, vt confidimus, benefacti benefactis praeteritis haud grauate adieceris, omnes ac singulos I.N.G. ciues magis magisque tibi deuotos ac obstrictos habebis.

Haec ego, ad quae ille respondit perquam humaniter ac perornatâ oratione; in qua post laudes Nationis Germanicae, eandem electionem nostram suo calculo approbavit. Itum ergo ad Bibliothecam nostram, vbi successori meo ornatissim. ac consultiss. D. Hildegero Mattenclot de more solenne iuramentum detuli, quo praestito locum Assessorium, libros, clauces cessi. Voto finiam. Deum ego Opt. Max. vt omnis potestatis ita et huius nostrae auctorem publicâ voce precor ac veneror [*tussengevoegd*: ipsius ope(s)] reuertatur tandem debita Magistratibus auctoritas, senatui maiestas, iudicijs grauitas, rectè faciundi omni-(f.52v)bus aut incutiatur voluntas aut imponatur necessitas. honorentur recta, praua puniantur & suspiciat potentem humilis, non timeat; antecedit non contemnat humiliorem potens. Concordiâ, concordiâ nobis opus est, vt quibus initijs ad mediocrem statum ex abiecto emersit I.N.G. eisdem ex hoc medio iustam apiscatur magnitudinem,

Radicesque solo et caput inter nubila condant.

Jacobus Ricardus Reuius.

I.N.G. Assessor.

בְּקֶשׁ שְׁלוֹם וְרַדְיָהוּ. Psalmo 34. §14

Op 14 december,

toen er een openbare vergadering was om nieuwe bestuursleden te kiezen, heb ik de bijeenkomst zo geopend:

Voortreffelijke, edele, voorname, geachte heren,

Lang geleden zei Agathon de pythagoreeër (*1) dat een vorst zich drie dingen behoort te herinneren: in de eerste plaats dat hij heerst over ménsen, verder dat hij heerst volgens de wetten, in de derde plaats dat hij niet altijd zal blijven heersen. Dat was destijds waar, en het is ook in onze tijd waar, in zekere zin ook en met name binnen onze Natie.

Voor degene die daarin op de voornaamste plaats staat en die wij (volgens een oude en koninklijke instelling) de Procurator noemen, is het immers **in de eerste plaats** nodig om rekening te houden met degenen over wie hij heerst, dat wil zeggen: met de mensen. Hij zal dit werkelijk goed en naar behoren hebben gedaan als hij, zoals Plutarchus zegt (*2), zijn manier van heersen betamelijk aanpast aan het karakter van de enkeling. Tactvol optredend

bij de rechtschapenen, krachtadiger bij de slappelingen, streng bij de brutalen en ten slotte mild bij de bescheidenen.

In de tweede plaats [moet een Procurator] moeite doen om zelf de ziel van de wet te zijn, zoals de wet de ziel van de gemeenschap is, zodat, zoals de wijzen zeggen, de wet met recht beziel geacht mag worden (*3). Wetten worden ingesteld wanneer ze bekendgemaakt worden, ze worden gehandhaafd wanneer ze hun uitwerking vinden in de zeden van de gebruikers. Waar ze zijn ingesteld en worden gehandhaafd, is het echter niet de taak van de rechters om óver de wetten te oordelen, maar alleen in overeenstemming daarmee (*4).

Als deze twee dingen naar behoren door onze edele heer Procurator aan de dag gelegd zijn, en wanneer ook de edele en geachte heren bestuursleden hun taken hebben uitgevoerd zoals het betaamt, wordt er respect van jullie verwacht. Daartoe immers is de vergadering van vandaag belegd: opdat je, nadat je de redenen van dezen en genen gehoord hebt, eerlijk over deze dingen kunt oordelen, en als je het ermee eens bent, dat kunt laten blijken door een welwillend stilzwijgen.

Maar wat het derde betreft – dat het vanzelf spreekt dat wie heerst niet denkt dat hij het voor eeuwig voor het zeggen heeft, maar dat hij ook weer afstand doet van de taak die hij voor een wettig vastgestelde periode op zich genomen heeft –, dat hangt nu inderdaad alleen van jullie af. Daarom wenst de edele heer Procurator en wensen de bestuursleden dat het jullie behaagt om anderen met de eer en de last te bezwaren. Jullie hebben gegadigden gevonden, ontsla dan de aftredende [bestuursleden] vandaag welwillend uit hun dienst.

En aangezien een staat geen overheid kan ontberen, omdat er dan spoedig in plaats van één hoofd ontelbare zouden opduiken, laat deze mannen vervangen worden door zodanigen die een zo grote eer waardig zijn, opgewassen tegen een zo grote last, mannen die geen anderen naar de ogen kijken, maar hun eigen visie hebben. Wie immers aan het roer van een schip staan – om met Plutarchus te besluiten – (*5), hebben andermans stem en bevel nodig, maar wie een staat besturen behoren de wijsheid in zichzelf te bezitten, zodat ze de stem van een ander niet nodig hebben.

Vervolgens heb ik de ‘zwarte lijst’ [lijst van niet-stemgerechtigde leden] (*6) en daarna de regels en de volgorde van de stemming bekendgemaakt. Daarop is tot procurator gekozen de welgeboren heer Jacob van Rhijnauwen (*7), die wij – na de middagmaaltijd in groten getale samengestroomd – naar de rector magnificus, de heer Lullerius, hebben geleid. Daar heb ik met het volgende toespraakje om zijn bevestiging in het ambt verzocht:

Hooggeachte heer,

In de tijden van Serranus en Cincinnatus, zegt C. Plinius Secundus ergens, was de prijs voor de jaarlijkse graanoogst in Rome op zijn laagst (*8). Wat was de oorzaak van een zo grote vruchtbaarheid? Dat de akkers, zoals we mogen veronderstellen, toen bebouwd werden door de handen van veldheren in eigen persoon, terwijl de aarde juichte onder een gelauwerde ploeg en een ploeger die triomfen gekend had. De reden was ofwel dat ze het zaad met dezelfde zorg hanteerden als ze oorlogvoerden en dat ze de velden even nauwgezet in orde brachten als de legerplaats, ofwel dat alles onder de handen van edele mannen nu eenmaal rijkelijker groeit, omdat de dingen dan zorgzamer gedaan worden (*9).

Wat verhindert ons om vandaag hetzelfde te getuigen van deze vruchtbare universiteit van ons? Zou er immers drie eeuwen lang een zo grote overvloed aan talent uit haar voortgekomen zijn – voor zover onze ouderen dat onder amper dertien voorzitters hebben gezien – als de inspanningen van de allerchristelijkste koningen (*10) niet door de zegeprijs van de muzen waren vermenigvuldigd (zoals de gelauwerde ploegen van de triomfdragende ploegers)? Door hun vrijgevigheid immers, en door hun stimulans is het zo dat wij een oude,

doorluchtige, bloeiende universiteit hebben. En wat het voornaamste is: die universiteit is toegerust met mannen wier stem de zoekers naar wijsheid en voortreffelijkheid van de uiterste einden der aarde naar de Gallische streken laat snellen, zoals ooit de zoete overvloed van liviaanse welsprekendheid de Galliërs naar het verre Italië trok (*11).

Voor deze buitenlandse studenten presenteert zich de Germaanse Natie, die, omdat ze in deze Republiek der Letteren alle dingen van scepter en bestuur aan de genoemde christelijke koningen verschuldigd is, gewillig rekening houdt met de hand van de weldoeners, en de enig mogelijke gehoorzaamheid betoont aan de leliedragende scepter. Anders moet ze immers terecht onder degenen gerekend worden die noch weten te bevelen noch te gehoorzamen, welke soort van mensen van het laagste allooi is en van geen enkel nut voor de staat – zoals een deskundig man heeft gezegd en een wijs man heeft opgeschreven.

Met inachtneming van de oude, koninklijke en allerheilzaamste verordening is op de dag van vandaag – nadat de vergadering bijeengekomen was om op wettige wijze een procurator van onze Natie te kiezen – deze ene man de eer uiterst waardig geoordeeld, gezien het feit dat bijna iedereen op hem gestemd heeft. Hij is een man in wie adeldom wedijvert met talent, in wie – om het kort samen te vatten – de uitnemendheid des te bekoorlijker is omdat ze uit zulk een stamboom afkomstig is.

Hem presenteren wij nu aan u, hooggeachte heer, terwijl we u verzoeken om hem te bevestigen op grond van het gezag waarmee u bekleed bent, en om te verordenen dat hij de aan deze positie verschuldigde voorrechten en privileges mag genieten. Als u, zoals wij vertrouwen, deze weldaad welwillend aan de voorafgaande weldaden toevoegt, zult u alle leden van de Germaanse Natie meer en meer aan u toegewijd en met u verbonden hebben.

Dit heb ik (uitgesproken), waarop hij zeer vriendelijk heeft geantwoord met een fraaie redevoering, waarin hij – na een lofrede op de Germaanse Natie – onze verkiezing met zijn goedkeuring heeft bezegeld. Dus zijn we naar onze bibliotheek gegaan, waar ik mijn opvolger, de zeer geachte en deskundige heer Hildegerus Mattenclot (*12), overeenkomstig de gewoonte de plechtige eed heb afgevorderd, en toen dat gebeurd was heb ik de Assessorenplaats, de boeken en de sleutels afgestaan.

Laat ik eindigen met een zegenbede. In mijn officiële hoedanigheid (*13) bid ik de hoogste, de grootste God, de grondlegger van alle gezag en dus ook van het onze, vol eerbied om zijn eigen rijkdommen: dat de verschuldigde autoriteit eindelijk terugkeert aan de magistraten, de majesteit aan de overheid, de waardigheid aan de rechters, en dat de wil om recht te doen bij iedereen óf ingeboezemd óf opgelegd wordt. Dat het recht verheerlijkt mag worden, het onrecht gestraft, dat de nederige mag opkijken naar de machtige, maar niet voor hem vrezen, dat de machtige wie nederiger is mag voorgaan, maar hem niet verachten (*14).

Eendracht, eendracht hebben we nodig, opdat de Germaanse Natie met dezelfde beginselen als waarmee ze vanuit de laagte tot een middelmatige staat is opgeklommen, straks vanuit deze middelmatigheid een rechtmatige grootheid bereikt

– opdat ze de wortels in de bodem en het hoofd in de wolken steekt (*15).

Jacobus Ricardus Revius, I.N.G. Assessor

Zoek de vrede, en jaag die na. Psalm 34:14 [moet zijn: 34:15b]

*1 Agathon: typisch citaat uit florilegium (Lycosthenes, *Apophthegmata* [1555], ed. 1602, p. 455, of Stobaeus, *Keras amalthaias*, ed. 1559, p. 298), zie ook Frank-van Westrienen 2007, p. 110-112): Agathon. Dicere solebat, magistratum trium debere meminisse. Primum, quod

imperet hominibus: deinde, quod secundum leges: tertio, quod non semper imperet. Stob. ser. 43.

*2 Plutarchus: citaat uit bijv. Stobaeus, *Keras amalthaias* (ed. 1559, p. 311): Imperandi modum singulorum moribus decenter accommodato. cum probis moderatè, cum supinis vehementius, cu(m) audacibus acerbe, cum cautioribus denique leniter agens.

*3 De wet beziel: verwijzing naar *rex lex animata est*.

*4 Vgl. Thomas van Aquino, *De Leges*, quaestio 96, art. 6: Dicit enim Augustinus, in libro de vera Relig., in temporalibus legibus, quamvis homines iudicent de his cum eas instituunt, tamen quando fuerint institutae et firmatae, non licebit de ipsis iudicare, sed secundum ipsas.

*5 Plutarchus: ook uit florilegium (Erasmus, 'De parabolis sive similibus ex selectis quibusdam auctoribus' in *Opera omnia*, dl. 1 (Leiden 1703), p. 561): Qui nauem gubernant, aliena voce iussuque utuntur: sed qui Rempublicam gubernant, in seipsis sapientiam habeant oportet, ut non sit opus aliena voce.

*6 Ceratae tabulae: oorspr. met was bestreken 'notatieblokjes'. Hier waarschijnlijk een aanduiding voor stembriefjes.

*7 Jacob van Schoordijck, heer van Rhijnauwen, Galecop, Oudenrijn etc., overl. 1636 (zie Buchelius, *Monumenta*, p. 188 (fol. 100v).

*8 Plinius: vgl. *Nat. Hist.* XVIII, 15 en 20: Ergo his moribus non modo sufficiebant fruges nulla provinciarum pascente Italiam, verum etiam annonae vilitas incredibilis erat. (...).

Serentem invenerunt dati honores Serranum, unde ei et cognomen. Aranti quattuor sua iugera in Vaticano, quae prata Quintia appellantur, Cincinnato viator attulit dictaturam (...).

*9 Plinius: vgl. *Nat. Hist.* XVIII, 19: quoniam ergo tantae ubertatis causa erat? ipsorum tunc manibus imperatorum colebantur agri, ut fas est credere, gaudente terra vomere laureato et triumphali aratore, sive illi eadem cura semina tractabant, qua bella, eademque diligentia arva disponebant, qua castra, sive honestis manibus omnia laetius proveniunt, quoniam et curiosius fiunt.

*10 Allerchristelijkste koningen: koningen van Frankrijk mogen die titel sinds Clovis voeren.

*11 Liviaanse welsprekendheid: het werk van Livius als stijlmodel voor de Italiaanse renaissance.

*12 Hildegerus Mattenclo(e)t (1589-1634) Dr. Iur te Düsseldorf, zie H.W. Jegodtka, Grabstätten in der Kreuzherrenkirche Düsseldorf, in *Clairlieu* 56 (1998), p. 135-154.

*13 publicâ voce = met de stem van het publiek, in het openbaar, in mijn officiële hoedanigheid, namens het geheel van de vereniging. De uitdrukking doet denken aan een tijdens de vergadering hardop uitgesproken gebed, maar de context lijkt er toch op te wijzen dat dat gebed door Revius achteraf neergeschreven is, nadat de toespraken beëindigd zijn en de taken zijn overgedragen, vlak voordat hij de boeken moet afgeven.

*14 Dat de autoriteit terugkeert etc.: C. Vellei Paterculi *Historia Romana* II, 126, 2-3: (...) accessit magistratibus auctoritas, senatui maiestas, iudiciis gravitas; compressa theatralis seditio, recte faciendi omnibus aut incussa voluntas aut imposita necessitas: honorantur recta, prava puniuntur, suspicit potentem humilis, non timet, antecedit, non contemnit humiliorem potens. Quando annona moderatior, quando pax laetior?

*15 Opdat ze de wortels etc.: Vergilius, *Aeneis* IV, 177: ingrediturque solo et caput inter nubila condit. Vergelijk Revius ed. Smit II, p. 3 ('Iaer-dicht'): De Fame die den voet stelt op der aerden clood/ En midden door de locht haer brede wiecken stoot,/ Maer 'thoof met wolcken bruyen laet nevelich omringen/ Verbeeldet ons den aert van alle grote dingen (...).

* Psalm 34:15: vertaling uit het Hebreeuws door dr. H. Florijn.

4. Bruiloftsdicht voor Jeremias Plancius en Elisabeth des Marez (1615)

In: *In nuptias: reverendi ac doctissimi viri D. Ieremiae Plancii: ecclesiae Daventrianae Antistitis & lectiss. castissimaeq; virginis Elisabethae des Marez. Epithalamia amicorum.* Deventer, 1615 (20 juni). KB, Den Haag, 853 A 108:2.

Ode Nuptialis.

Mater furorum tuque furens Amor,
Exeste sacris. faedera caelitus
 Sancita puro pura gestit
 Mens animi celebrare cantu.

Nam nuptialeis ducitur in thoros 5
Elisa Planci, quae generis decus
 Aeternet ac laudes avitas
 Proferat in seriem nepotum.

Qualis propinquae ramum oleae hinc & hinc 10
Novella vitis stringere pertinax
 Commune (cum auctumnus biformem
 Divitijs onerabit annum)

Foenus marito solvet et auferet:
Tradux olivam ferre videbitur 15
 Termes racemum; sic Minervae
 Implicitas trahet uva baccas.

Viden' recessu virginis Amstelam
Moestum minores volvere vortices?
 Videsne, ut accessu liquenteis 20
 Isalidûm recreentur undae?

Undae beatae! tuque beatior
Planci! medullis cui parat intimis
 Non erubescendos amores
 Casta, decens, animosa virgo.

Nec tu queraris, blandula: vir tibi 25
Intaminati nominis obtigit.
 Florens, disertus, Christianae
 Arbiter ac cynosura vitae.

O par revinctum nexibus aureis!
O aeviternum dulce jugum! jugum, 30
 Quod tempora arctabunt & anni,
 Nulla dies nisi summa solvet!

Sit sera lux haec. sit, nive torpidâ
 Cum utrumque sparsit tempus anilitas.
 Nunc ite, jucunde virentis
 Carpite delicias juventae. 35

Ite, & jugalis pignora lectuli,
 Scitos, pusillos edite Plancios
 Praebete pappantes Elisas
 Fulcra domus columenque clarae. 40

Quo non Supremi progreditur favor!
 Vincens parentum semen avos tulit
 Vos cultiores, mox daturos
 Progeniem speciosiozem.

Amantiss. collegae gratulabundus cecini
 IACOBVS R. REVIUS.

Bruiloftslied

Moeder van hartstocht, en razende Amor,*
 wijk voor het heilige. De zuivere geest wil
 de banden, door de hemel gezegend,
 prijzen in een lied.

Plancius, nu wordt Elisa geleid naar het bed
 van de bruiloft, om de eer van haar naam
 verder te dragen, en de roem van haar stam
 in de kindskinderrij. 5

Zo'n jonge wijnrank, zo vastbesloten
 om de tak van een nabije olijfboom gesnoerd,
 (met rijkdom beladen door de kwistige herfst,
 in een dubbele oogst) 10

met de bruidegom zal ze de winst gaan verdelen:
 de wijnrank zal schijnen olijven te dragen,
 en de olijf een druiventros – vruchten, geënt
 op Minerva's wijnstok.* 15

Zie hoe haar vertrek al kolkend het water
 wegzuigt van het bedrukte Amsterdam,
 Zie hoe haar komst de golven laat bruisen
 van de heldere IJssel!* 20

Zalige golven, nog zaliger Plancius!
 Voor wie dit kuise, bevallige meisje,
 Diep in haar hart een liefde laat gloeien
 die niet beschaamt.

Lieve Elisa, jij hoeft niet te klagen, want
jij krijgt een man die voornaam is, die deugt,
die welbespraakt is, een rechter, een gids
van het christenbestaan. 25

O, echtpaar, met gouden banden verbonden!
O, duurzaam en liefelijk huwelijksjuk,
slechts beperkt door de tijd, en onbreekbaar
tot de laatste dag. 30

Moge die dag nog lang niet verschijnen,
pas als het hoofd is besprenkeld met sneeuw.
Ga nu, en pluk eerst met vreugde de lusten
van de groene jeugd. 35

Ga nu, en breng slimme Planciusjes voort,
en onverzadigbare, kleine Elisa's,
panden van het huwelijksbed, hoekstenen van
een geweldig gezin. 40

Schrijdt niet de gunst van de Hoogste steeds voort?
Je ouders konden de hunne overtreffen,
en jullie, ontwikkelder, zullen meer luister
zien in je nageslacht.*

Als gelukwens voor mijn zeer gewaardeerde collega gedicht door
Jacobus Revius

* Het gedicht is geschreven in de alcaeïsche strofe, en geïnspireerd door een ode van Horatius (zie Horatius, *Oden* III, 6), de vertaling is in een andere strofevorm.

* Jeremias Plancius (Revius' collega in Deventer en zijn voormalige studiegenoot) trouwde op 20/30 juni 1615 met Elisabeth des Marez.

*1 Mater furorum & furens Amor: verwijzing naar de klassieke liefdesgoden Venus en Amor.

*16 Minerva: klassieke godin van de wijsheid.

*17-20 Elisabeth des Marez was afkomstig uit Amsterdam en vestigt zich nu met Plancius in Deventer.

*41-44 slotstrofe: variant op Horatius, *Oden* III, 6 'Damnosa quid non inminuit dies?/ Aetas parentum, peior avis, tulit/ nos nequiores, mox daturos/ progeniem vitiosorem.'

5. Bruiloftsdicht voor Ernst Brinck en Gellia van Keppel (1623)

In: Johannes Isacius Pontanus, *Poematum libri VI*, Amsterdam, 1634, 56-58. KB, 759 K 21.

Nuptiis Ernesti Brinckii Urbis Hardervicenaë Consulis nec non Illustris Gymnasij, quod ibidem est, Bibliothecarij, sponsi, ut et sponsae nobilissimae, lectissimaeq: virginis Gelliae à Keppel, variorum dicata Carmina.

Quid me, dulcissime Brinki,
 Casso labentia nisu
 Strigosaque carmina poscis?
 Quid me festos Hymenaeos,
 Te tanta tamque diserta
 Vatum stipante corona,
 Sperasti posse sonare?
 An, si fremat unda Caystri
 Liquido modulamine [modulamine], raucus
 Inter strepet anser olores? 10
 An docta ubi cantat aëdon
 Picam garrire decebit?
 Sed enim, tuus esto, quod optes
 Labor explorare, jubere,
 Mihi jussa capessere fas est.
 Audi ergo haud mollia dicta,
 Quodque intristi exede Brincki.
 Quae te medicamina, sponse,
 Quae Circes pocula, quae te
 Peliam velut unda recoxit? 20
 Tibi quondam amor unus obire
 Quam latè visitur orbem,
 At nunc mutatus ab illo
 Veluti dulcedine lothi,
 Sirenum aut pollicis ictu,
 Lethaei aut fluminis haustu
 Vnius in ore puellae
 Fixus quasi terminus haeres.
 Nec te sinus Hellesponti
 Sinus at capit heroinae. 30
 Niveae nec claustra Pyrenes
 Niveis sed sponsa lacertis,
 Veteris nec rudera Trojae
 Helenae monumenta receptae,
 Helene verum altera, pro quâ
 Tibi maxima bella patrata.
 Quae vos nemora alta, Camoenae,
 Qui vos habuere recessus
 Cum vester Brinckius unâ
 Animum inclinavit in horâ? 40

Hic est, hic Brinckius ille est
 Cui cuncta antiqua placebant.
 Nunc illi aetate tenellâ
 Rapuit virguncula mentem,
 Senio rugisque verendas
 Non aestimat unius assis.
 Hic est, hic Brinckius ille est
 Sculptos qui marmore vultus
 Excusaque molliter ora,
 Qui Praxitelisve Scopaeve 50
 Tabulas & signa stupebat,
 Nunc talia non facit hili
 Sed imagine pendet ab una,
 Quae Praxitelesque Scopasque
 De corde expectorat omnes.
 Hic est, hic Brinckius ille est
 Cui plurimus annulus, aere
 Argento ductus & auro
 Implebat scrinia, verum 60
 Iam non placet annulus ullus
 Nisi quem tibi, pulchra, paravit
 Iucundi pignus amoris.
 Hic est, hic Brinckius ille est
 Qui rubro ostendere suetus
 Lectas in litore conchas,
 In latum aut tortile quiddam
 Quod turbine crescat ab imo,
 Iam nil spolia ista profundi
 Sed Gellia tota merum sal 70
 Animum quasi turbine torquet.
 I nunc Antenoris urbem,
 Pete moenia Constantini,
 Tumulum praelustris Homeri
 Cineresve invise Maronis,
 Te Mincius amne, Padusve,
 Te praepetis unda Scamandri,
 Te, qua complectitur orbem,
 Mare proluat omnibus undis,
 Non qui te versat & urit 80
 Corde exsinuabis amorem.
 O felix Gellia! felix!
 Tua praefert labra labellis
 Musarum magnus eopta.
 O felix Gellia! felix!
 Rigidos tibi substinet uni
 Fasces submittere Consul.
 Iam te quoque, sponse, fatebor
 Dominae servire merenti:
 In qua (quae copula rara est)
 Coëunt cum stemmate virtus, 90

Cum forma vita pudica,
 Et cum gravitate lepores,
 Haec quos tibi struxerat ignes
 Penite magis igne rependet.
 Haec quae tibi vulnera fecit
 Prompto medicamine tollet.
 Fuit haec tibi caussa doloris
 Erit haec tibi meta doloris.

Quin vivite, vivite, nec vos
 Divellant fata, priusquam
 Aetas capularis utrumque
 Communem quaerere cogat
 Nutanti vertice matrem,
 Et plurima Gellia, plures
 Ernesti, nobile nomen
 Regnantum sede beata
 Patris matrisque perennent.

100

Ita voveo *IACOBUS REVIUS*
 Daventriae Saliorum.

Verschillende liederen, voorgedragen bij de bruiloft van Ernst Brinck, schepen van de stad Harderwijk en bibliothecaris van de Illustere School aldaar, bruidegom, en Gellia van Keppel, aanzienlijke bruid, uitgelezen maagd.

Waarom, mijn allerdierbaarste Brinck,
 verlang je van mij een paar schrale verzen,
 die wankel van ijdele inspanning zijn?
 Waarom verwacht je dat ik voor jou
 tijdens je huwelijksfeest kom zingen
 als een zo grote, zo uiterst welsprekende
 schare van dichters zich om je verdringt?
 Snatert er soms, waar de golf van de Caystros*
 bruist van welluidend water, ineens
 een krijsende gans tussen de zwanen?*

Past het een ekster om krassend te kletsen,
 waar de geoefende nachtegaal zingt?*

Maar uiteraard, 't is aan jou om te kiezen,
 om te beslissen wat je maar wilt,
 en 't is mijn plicht het bevel te aanvaarden.
 Luister dus maar naar mijn schamele woorden,
 Brinck – je zult eten wat je zelf hebt gestoofd!*

10

Welke drank heeft jou, bruidegom, betoverd,
 welk brouwseltje dronk je van Circe* de heks,
 of ben je, als Pelias, in een ketel gestoofd?

Ooit viel maar één liefde bij jou te ontdekken:
 je wilde de wijde wereld bereizen.
 Maar nu ben je – van liefde gewisseld,

20

alsof je bedwelmd bent door lotusbloemen
 of door het maatgezag van de Sirenen*
 of door een dronk uit de Lethe-rivier –
 ten slotte gehecht, alsof je blijft kleven
 aan het gezicht van dat ene meisje.
 De Hellespontbocht houdt je niet meer gevangen
 maar wél de boezem van de heldin, 30
 geen bergpas in de besneeuwde Pyreneeën
 maar wél de bruid met haar sneeuwwitte armen,
 niet de puinhopen van het oude Troje,
 of wat verder herinnert aan Helena,
 maar een heel andere Helena,
 om wie je de grootste strijd hebt gevoerd.

In welke duistere bossen en grotten
 hield je je schuil, verstandige muzen,*
 toen Brinck, jullie Brinck, binnen de tijd
 van slechts één uur zijn hart heeft verloren? 40
 Hier is, hier is die Brinckius
 die 't meeste genoot van oude dingen,
 maar nu, ineens, berooft een jong meisje
 hem op zijn leeftijd nog van zijn verstand –
 geen cent geeft zij om zijn droge ernst
 of zijn eerbiedwaardige ouderdom.
 Hier is, hier is die Brinckius
 die zich aan beeldhouwwerk vergaapte,
 aan kunstig gegraveerde gezichten
 of aan gestalten, in marmer gehouwen, 50
 hetzij van Praxiteles, hetzij van Scopas.
 Hij keurt ze nu geen blik meer waard,
 hij ziet alleen nog die ene gedaante,
 de vrouw die Praxiteles, Scopas en
 alle dingen verdrijft uit zijn hart.

Hier is, hier is die Brinckius
 die zijn museumschrijnen bleef vullen
 met ringen van brons en ringen van zilver,
 ringen van goud, meegebracht van zijn reis.
 Maar nu kan geen andere ring hem bekoren 60
 dan die ene die hij, schoonheid, voor jou
 gekocht heeft als pand van vreugdige liefde
 Hier is, hier is die Brinckius
 die het gewend was om schelpen te tonen
 verzameld aan 't strand van de Rode Zee
 of puntige horens die, verder naar boven
 steeds wijdere, grotere kringen draaien,*
 maar die deze buit uit de diepten verwaarloost
 nu Gellia, als een wervelstorm,
 zijn ziel met haar pit in de rondte laat tolleren.* 70

Vertrek naar de stad van Antenor,
 of ga naar Constantijns vesting,
 naar het graf van de illustere Homerus
 of bezoek de rustplaats van Maro –
 geen stromende Mincius, geen Padusrivier,
 geen snelle Scamander met zijn vlietende water,*
 geen wereldomvattende zee, met haar golven,
 spoelt nu nog weg wat jou kwelt en verzencht:
 de liefde die je hartgrondig wilt tonen. 80

Gelukkig ben je, Gellia, gelukkig!
 De bibliothecaris* verkiest jouw lippen
 boven de lipjes van de muzen.
 Gelukkig ben je, Gellia, gelukkig!
 Het raadslid kan, vanwege jouw liefde,
 zijn onverbiddelijk ambt vergeten.
 Ook jij, beste bruidegom, komt aan de beurt
 als man die 't verdient om zijn vrouw te dienen,
 de vrouw met wie je een zeldzame band hebt,
 in wie deugd en afkomst gelukkig versmelten, 90

schoonheid en zedigheit, charme en ernst,
 die het vuur dat zij destijds in jou heeft ontstoken
 beantwoordt met evenveel vuur van zichzelf.
 De vrouw die jou zwaar heeft verwond, kan je troosten
 met medicijn dat ze steeds bij zich draagt.
 De vrouw die de oorzaak was van al je pijnen
 maakt tegelijk ook een eind aan 't verdriet.
 Leve het bruidspaar, mogen geen rampen
 jullie vroegtijdig vaneen komen scheuren, 100
 niet voor je samen, met knikkende hoofden,
 naar de aarde gebogen, de ouderdom vindt.
 Dat maar veel Gellia's en veel Ernsten
 als troonopvolgers van hun vader en moeder
 jarenlang rond jullie blijven staan.

Zo wens ik,
 Jacobus Revius, van de priesters van Deventer

* Burgemeester Ernst Brinck en Gellia van Keppel trouwden in Harderwijk op 21 oktober 1623. Op de bruiloft werden verzen voorgedragen door Anna Roemers Visscher, Petrus Scriverius en Johannes Isacius Pontanus. Vermoedelijk ook door Daniel Heinsius: die wordt genoemd in de bijdrage van Pontanus.

*8 Caystros: Ovidius, *Metamorfosen* V, 386-387: non illo plura Caystros carmina cycnorum labentibus audit in undis.

*10: Een krijsende gans: Vergilius, *Bucolica* ecl. IX, 36: sed argutos inter strepere anser olores. Populair beeld bij Revius' kennissen en tijdgenoten: 'Anser strepit inter olores' was het motto van Adrianus Hofferus in zijn *Nederduytsche poemata* (1635) en het thema van de lofdichten (onder meer van Daniël Heinsius) op deze bundel. Ook Johan de Brune noemt zich als dichter 'een schorre gans, onder swaenen' (*Zeeusche Nachtegael* I, p. 118), vgl. ook

Hubert Kornelisz. Poot, *Gedichten* II (1728), p. 290: ‘Doch schoon ik als een gans hier ook by zwaenen quaeke.’

*11-12 Gans tussen de zwanen: in het openingsgedicht van *Over-Ysselsche sangen en dichten* vergelijkt Revius zichzelf juist met een nachtegaal tussen eksters en uilen.

*17 Je zult eten etc.: Terentius, *Phormio*, 318: Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum.

*19-25 Circe, Sirenen: Horatius, *Epistolae* I, 2: Sirenum voces, & Circes pocula nosti.

Bruidegom Ernst Brinck maakte een wereldreis, was onder meer secretaris bij het eerste gezantschap naar Constantinopel, de parallel met Odysseus ligt dus voor de hand.

*37-38 Verscholen muzen: Vergilius, *Eclogae* X, 9-10 : Quae nemora aut qui vos saltus habuere, puellae/ Naïdes, indigno cum Gallus amore peribat?

*66-67 Gedraaide horens: Ovidius, *Metamorfosen* I, 335-336: cava bucina sumitur illi/ tortilis, in latum quae turbine crescit ab imo (...).

*69-70: Dubbele woordspeling met sal (zout/zeewater/humor/geestigheid/verstand) en turbine (gedraaide schelp/wervelstorm).

*71-76 plaatsen en rivieren in Italië en Griekenland, bekend uit de klassieke literatuur: Troje (Antenor), Constantinopel (Constantijn), Napels (Publius Vergilius Maro), de Cycladen (Homerus), de rivieren Po (Padus) en Skamandros (Scamander).

*83 eopta: toezichthouder (in het geval van Brinck: bibliothecaris).

* onderschrift: Daventriae Saliorum – toespeling op de Salii, de dansende en zingende priesters van Rome, daarmee mogelijk ook op het wereldse karakter van dit gedicht.

6. Epigram op de kerkelijke en politieke onenigheden in de Republiek (1624)

In: Wilhelmus Baudartius, *Memoryen ofte Cort verhael der gedenck-weerdichste so kercklicke als werltlicke gheschiedenissen* (...). Zutphen, 1624, dl. 2, boek 16, 131 (appendix). KB, 1002 A18-19.

Werringhe.

De hersselose twist, dat eysselicke Dier,
 Hadd' Neer-landt in een groot en vunstighe Mortier
 Gesmeten over hoop, ende [sic] wilde daer af maecken
 Een hutspot op zyn Spaens van alderhande saken,
 Gekruydet en ghesaust heel peeckelick en brac,
 Vol bytenden Anjuyn, en smokenden Tabac,
 Dat yemant die den damp waer inden neus gestegen,
 Wel hadde nacht en dach syn oogen mogen veggen.
 Doe sy dit mengel-moes woud' t'samen-stoten juyst,
 Quam MAURITS die haer sloegh den stamper wt de vuyst.
 Die looptse nu en soect int duyster als een blinde,
 God geef' dat sy hem nu, noch nimmermeer en vinde.

* Deze tekst is eerder afgedrukt in J.C. Arens, 'Negen gedichten van Revius bij Baudartius.' *De nieuwe taalgids* 53 (1960), 34-36.

* Baudartius geeft dit gedicht in combinatie met het vers 'Tweedracht', waarvan de tekst (onder de titel 'Scheuringe') wél in Revius' bundel is opgenomen, vgl. Revius ed. Smit II, p. 21.

* Opmerking van Baudartius bij beide verzen: 'Stelt dese aerdighe Epigrammata, ghedicht van D. Jacobo Revio, in het jaer 1618. Of elder daer het V.L. best dunct, passende op onse inlantsche soo kerckelicke, als politicque beroerten.'

7. Lofdicht op Sibelius' prekenbundel over het offer van Abraham (1624)

In: Caspar Sibelius, *Schola divinarum tentationum in sacrificio Abrahami, populo Daventriensi concionibus XXI*, Deventer, 1624; geciteerd via Caspar Sibelius, *Opera omnia theologia*, dl. 1, Amsterdam, 1644, p. 2. BCU, Lausanne, TP 4 B/1 [google books].

In Reverendi viri CASPARI SIBELII ABRAHAMUM SACRIFICANTEM.

Suppositam jactent alii pro virgine cervam. Ast alii absumti fata gemant Ityli: Sibelium celebrare decet miranda Tonantis Heroum & fortem dicere posse fidem.	
Qui nunc Isaci vitalem suscitavit aram, Lectaque odoratis ligna sub arboribus.	5
Cedite Soractis cultores, cedite Delphi, Nescio quid vobis grandius ista sonant.	
Tu canis exiguae subter magalia Bethlae Nixus ut attritis Christus arundinibus:	10
Utque decem possint menses onerare puellam, Fusus & intactis gnatus in uberibus.	
Felix qui tantos calamo meditaris amores, Quos neque condignè Delius ipse canat!	
Felix cui tenui concessum in corporis umbrâ Coelestes Domini carpere delicias!	15
Quamvis ille suum moriens caput inclinavit, Tertia lux vivum vidit, & intremuit.	
Tu canis Hebraei veteris consulta Prophetæ, Sparsaque Erythraeis agmina litoribus.	20
Tale melos tentas, Judæa per orgia quale Incepuit Mariæ barbitos è Pharia.	
Haec igitur nulli venient ingrata legenti, Sive rudis veri, sive peritus erit;	
Et tantum vincent vatum deliria, quantum Anseris indocti carmina vincit olor.	25

Dilecto collegæ cecini
Jacobus Revius.

Op het offer van Abraham,* van de eerwaarde Caspar Sibelius

De een dicht over een maagd, door een hinde vervangen,
De ander treurt om het lot van de dode Itylus.*
Sibelius echter siert het vertellen van wonderen
van de donderende God, van het krachtige heldengeloof,

nu hij hier voor Izak een altaar ten leven opricht van uitgezocht hout onder de geurende bomen. Weg nu, Apollo-aanbidders, weg met je Delphi,* Hier komen grootsere dingen voor jullie tot klinken. Hoe Christus terneer ligt bezing je, in het geringe Bethlehem, op een bundeltje stro in een stal,*	5 10
en dat – hoe zwaar de tien maanden de maagd mochten vallen – Hij als boreling rust aan haar nimmer betaste borsten. Gelukkig ben jij, met de pen zulk een liefde beschouwend, een liefde die zelfs Apollo niet goed kan bezingen. Gelukkig wie, in de schamele schaduw van het lichaam, de hemelse vreugde mag smaken, de heerlijkheid van de Heer. Hoewel Hij stervend destijds zijn hoofd heeft gebogen, toch heeft de derde dag Hem levend gezien en gebeefd.* Jij zingt van de spreuken van oude Hebreeuwse profeten, vertelt van de scharen, verstrooid aan de Rode Zee,	 15 20
probeert hier een lied te spelen, zoals de Egyptische luit van Mirjam liet ruisen, tijdens de feesten der joden.* Daarom zal dit boek aan geen enkele lezer mishagen hetzij ongeschoold, hetzij in de waarheid doorkneed. In het licht van (dit woord) zal de waanzin van dichters verbleken, zoals ganzengesnater sneeft bij het lied van de zwaan.	25

Gedicht voor een geliefde collega,
Jacobus Revius

* Caspar Sibelius (1590-1658), collega-predikant van Revius te Deventer in de periode 1617-1641 en revisor voor het Nieuwe Testament van de Statenvertaling. Zie over hem: BLGNP, dl. 2, p. 402-403.

* Het offer van Abraham: Genesis 22:1-19.

*1-2 maagd en hinde, Itylus: verwijzing naar de mythen van Iphigenia en Itylus, woordgebruik met verwijzingen naar Ovidius (*Metamorfosen* 12, 30-34), Martialis (*Epigrammata* 3, 91, 11), Catullus (*Carmina* 65).

*7 Delphi: verwijzing naar het orakel van Delphi, gewijd aan de zonnegod Apollo, dat de mensen raad geeft bij moeilijke beslissingen.

*10 stro in een stal: verwijzing naar de geboorte van Christus, vgl. Lucas 2:1-20.

*17-18 verwijzing naar de dood en opstanding van Christus, vgl. Lucas 24:46, 1 Korinthe 15:4.

*20-22 verwijzing naar het lied van Mozes en Mirjam na de uittocht uit Egypte en de doortocht door de Rode Zee, vgl. Exodus 15:20-22. De Latijnse naam van Mirjam is Maria.

* het hele gedicht is een navolging van Propertius (II, 34, 61-84):

Actia Vergilium custodis litora Phoebi,
Caesaris et fortis dicere posse ratis,
qui nunc Aeneae Troiani suscitatur arma
iactaque Lavinis moenia litoribus.
cedite Romani scriptores, cedite Grai!
nescio quid maius nascitur Iliade.
tu canis umbrosi subter pineta Galaesi

Thyrsin et attritis Daphnin arundinibus,
utque decem possint corrumpere mala puellas
missus et impressis haedus ab uberibus.
felix, qui vilis pomis mercaris amores!
huic licet ingratae Tityrus ipse canat.
felix intactum Corydon qui temptat Alexin
agricolae domini carpere delicias!
quamvis ille sua lassus requiescat avena,
laudatur facilis inter Hamadryadas.
tu canis Ascraei veteris praecepta poetae,
quo seges in campo, quo viret uva iugo.
tale facis carmen docta testudine quale
Cynthus impositis temperat articulis.
non tamen haec ulli venient ingrata legenti,
sive in amore rudis sive peritus erit.
nec minor hic animis, ut sit minor ore, canorus
anseris indocto carmine cessit olor.

8. Lofdicht op de verzameling van Ernst Brinck (ongedateerd, ca. 1625-1630).

Los vel papier, MS, ongedateerd, SNWV Harderwijk, Oud Archief stad Harderwijk (1190),
stukken van Ernst Brinck, nr. 2061, f. 29.

In Admiranda

Ampliss. nobiliss. Consultissimique viri

D. Ernesti Brinckij

Consulis Harderviceni.

Quid procul a patria, visurus mira, vagaris?
 Brinckiaedae praestat consulis ire domum
 Hic Harderwicci musaeo possidet uno
 Quod sol exoriens occiduusque videt.
 Alituum formas, ignotaque membra ferarum 5
 Et de gemmifero plurima tracta mari.
 Hic veterum effosso spirant in marmore vultus
 Hic graiâ et Latiâ cusa metalla manu.
 Caetera quid memorem rerum miracula? nam te
 Debere haec oculis, quam mihi, malo tuis. 10
 Sin properas, nec nosse vacat tam multa, viator,
 Unum pro cunctis (non ea longa mora est)
 Unum Brinckiadem specta, ac audito loquentem,
 Hic tibi thesauri totius instar erit.

Jacobus Revius.

Aen mijn Heere/ Mijn Heere Ernest/ Brinck borgemeester/ tot/ Inde donckerstraet/
 Harderwijck/ port

Op de bezienswaardigheden van de hoogedele, aanzienlijke heer Ernst Brinck, burgemeester van Harderwijk

Wat zoek je, zwervend, naar wonderen, ver van het vaderland?
 Je kunt beter gaan naar het huis van burgemeester Brinck.
 In Harderwijk, in zijn museum, bezit hij [schatten van oost en west],
 al wat de zon van zijn opgang beschijnt, tot aan zijn ondergang.
 Gestalten van vogels, de vreemdste resten van wilde dieren,
 talrijke dingen, met moeite onttrokken aan de pareldragende zee.
 Hier leven gezichten der ouden voort in gebeeldhouwd marmer,
 en vreemde metalen, gemunt door de kunst van Grieken en Romeinen.
 Wat zou ik verder nog moeten noemen aan wonderbaarlijks?
 Ik wil liever dat je je eigen ogen kunt danken dan mij.
 Maar als je haast hebt, reiziger, geen tijd om veel te zien,
 neem er dan één in plaats van die alle, dat houdt niet lang op.

Kijk naar die ene Brinck, luister naar hem als hij spreekt:
hij weegt in z'n eentje op tegen zijn hele schathuis.

* Burgemeester Ernst Brinck (ca. 1583-1649), zie ook gedicht nr. 5, bezat een rariteitenkabinet in Harderwijk. In 1620 werd hij burgemeester van Harderwijk, in 1649 overleed hij. Zie over hem en zijn verzameling Jorink 2006, p. 299-304.

10. Lofdicht voor Elias Herckmans (1628)

Los vel papier, ingeplakt in Herckmans' exemplaar van Jacobus Revius, *Over-Ysselsche sangen en dichten*, Leiden, 1634. UB Gent, BIB.BL.008112.

Aen M.H. Elias Herckmans.

Herckmans, wat gaet u aen de Yssel soo te roemen
 Als of hij eenichsins bij d' Amstel waer te noemen?
 De Yssel, ick bekent, draecht menich blancke snoeck,
 Maer selden sietmen daer een dichter met een boeck.
 De Yssel wedersijts queeckt hoge populieren, 5
 Maer noijt vergroenden hem de schoone lauwerieren.
 Hij plach den Dele-wijn* tot ons te brengen neer,
 Maer Delos* (weettij wel) dat leijt hem al te veer.
 Den Amstel is een stroom waer voor Pactolus* wijcken,
 Waer voor de Ganges* soet de vlagge wel mach strijcken. 10
 Den Amstel pralet met die conincklijcke stee
 Die houdet niet alleen den teugel vande see
 Maer oock de crone spant en eeuwichlijck sal spannen
 In wapenen, in const, in wtgelesen mannen,
 In dichters, die (als ghij) op Phoebi stejle rots* 15
 Geclommen d' oude eeuw bestaen te bieden trots,
 En (soo mij t' herte tuijcht) het daer toe sullen brengen
 Dat met Permessi vloet* den Amstel sich sal mengen.

Aeternae amicitiae symbolum
 hoc habe a Tuo Jac. Revio.
 XV APR JUL A' [1628]
 Daventriae

* De tekst van dit gedicht is eerder afgedrukt in H. Florijn, 'Een Vlaming koopt Jacobus Revius en andere oude schrijvers voor een Gentse bibliotheek.' *Oude Paden* 14 (2009), p. 41-46.

* Elias Herckmans (1596-1644), zeevaarder en dichter, zie NNBW dl. 3, p. 579-580.

Aanleiding tot dit gedicht lijkt een eerder lofdicht van Herckmans op Revius.

*7-8 Dele-wijn: soort rijnwijn (zie Revius ed. Smit II, p. 43); Delos: geboorteplaats van Apollo en Artemis.

*9-10 Pactolus en Ganges: twee van de zeven gouddragende rivieren ter wereld (Plinius, *Nat. Hist.* 33, 21).

*5 Phoebi stejle rots: Helicon (de zangberg, berg van Apollo en de muzen).

*18 Permessi vloet: het water van de Permessus, rivier die op de Helicon ontspringt (vergelijk Revius ed. Smit I, p. 184: Ghy die Permessi vloet gaet watersuchtich lecken (...)).

*18 Helicon aan de Amstel is een bekend beeld in gedichten uit die tijd, zie bijv. Huygens over Anna Roemersdr. Visscher: 'een Anna Rymers roem', door wie niet in Griekenland,

maar 'aen d'Amstel-cant de rechte Helicon te vinden was' (J. te Winkel, *Ontwikkelingsgang der Nederlandsche letterkunde*, dl. 3 (1923), p. 370); vgl. Spies 1996.

* onderschrift: Ontvang dit als een teken van eeuwige vriendschap, uw Jacobus Revius. 15 april 1628, oude stijl (juliaanse kalender), Deventer.

11. Lofdicht op Coccejus' Sanhedrin & Maccoth (1629)

In: Joannes Coch (Coccejus), *Duo tituli Thalmudici, Sanhedrin et Maccoth*, Amsterdam, 1629, voorwerk. Bayerische Staatsbibliothek, München, 4 Exeg. 183 d [google books]

[transcriptie en vertaling dr. C.A. de Niet]

Εἰς τὰ τοῦ λογιωτάτου

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΚΚΗΙΟΥ

τοῦ ἰουδαικῶν νομίμων ἐξεγητικά

Ὑδογενῆς ὅτ' ἰουδαίοις πόρε δίπλακα θεσμὸν
 οὔρεος ἐκ καταβάς ἀριδεικέτου αἰγληέντος,
 ἔνθεν ἔ' ἀθανάτων βασιλεὺς προέηκεν ἰαώ,
 ἔστιλψεν τὰ πρόσωπα, χάρις δ' ἀπελάμπετο πολλή
 ἄμβροτος, οἷη τ' ἐσθ' ὑπερίονος ἠελίοιο. 5
 ὡς δ' ἴδον ἥρωος σμερδνὸν σέλας ἄγχιοι ἄνδρες
 τάρβησαν τε καὶ ὅσσε παρακλιδὸν ἔτραπον, εἶτα
 αὐτὸς μὲν μέγα φάρος ἐλὼν χερσὶ στιβαρῆσι
 κακκεφαλῆς εἴρυσσε, κάλυψέ τε χρῶτα φαεινόν,
 οἱ δὲ κάτω ὄραον ποτιδέγμενοι, εἴ τι μιν εἴποι. 10
 ὡς νυν οὐδὲ δύνανται ἐνωπιδίως ἐσιδεσθαι
 Χριστὸν παμμεδέονθ', ὃν ὑπερφιάλως κατέπεφνον,
 καὶ μάλ' ἀτιμάζουσι, καὶ οὔπω φασὶ τὸν εἶναι,
 ἴθεαστέσιον† γὰρ τι κραδίας σκότος ἀμφικαλύπτει. 15
 ἀλλ' ἄγεται χρόνος ὅψε περιπλομένων ἐνιαυτῶν,
 ᾧ τὸ φάος βλέψουσι μελαίνης νυκτὸς ἑταῖροι
 καὶ θυμον τρέψουσιν ἀπηγέα εἰς τὰ ἀμείνω
 εὐσεβέων διὰ παρφάσιος γλυκερῆς ἀνθρώπων.
 τῶν Κοκκήιον εἶναι ὀιομαι, ὅς μιν ἔπεσσι
 σωφρονίσαι πειρᾶται, ἀνάγκη δ' οὐ λέγει ἄξειν. 20
 χαῖρε, θεοῦ ὑποφῆτα, σὺ μὲν νόμον ἠδὲ θέμιστας
 ἐβραίους ἐδίδαξας, ἰδὲ δωτῆρα θεμίστων,
 σαῖς δ' ὑποθημοσύναις πεπιθήσεται, εἰτις ἐχέφρων.
 εὐκτὸν γὰρ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι
 πρὸς τ' ἀρετὴν καλὸν αὐτομολεῖν κακότητα λιπόντα. 25

ΙΑΚΩΒΟΣ ὁ ΡΗΒΙΟΣ.

**Op de uitleggingen van de wetten der joden
door de hooggeleerde heer
Johannes Coccejus**

Toen de zoon uit het water (Mozes) de joden een wet in twee delen gaf*
nadat hij van de beroemde, door licht omstraalde berg was gedaald,
vanwaar hem de koning der onsterfelijken heenzond,
blonk zijn aangezicht en een intense luister straalde van hem af
als van een god en zoals het alles overtreffende licht van de zon. 5

En toen de mensen nabij hem die indrukwekkende lichtglans van de held zagen,
en zij bevreesd werden en zich van hem afwendden, en hij
vervolgens, na een grote doek in zijn machtige handen genomen te hebben
die over zijn hoofd had getrokken en zijn glinsterende huid had bedekt,
keken de mensen naar hem op om te zien wat hij tot hen zeggen zou. 10

Zo zijn ze nu niet in staat van aangezicht tot aangezicht te zien op
Christus die over alles heerst, die ze in hun overmoed gedood hebben,
voor wie ze geen enkel ontzag hebben en van wie ze zeggen dat hij nog niet (gekomen) is
want een door God gezonden duisternis legt een deksel op hun harten.*

Maar nu de jaren verstreken zijn nadert uiteindelijk de tijd 15
waarin de vrienden van de zwarte nacht het licht zullen zien
en hun afkerig hart ten goede zullen wenden
door de zoetvloeiende woorden van vrome mensen.

Zo iemand is, meen ik, Coccejus, die met woorden probeert 20
hen tot inzicht te brengen en zegt dat men met dwang niets bereikt.
Het ga u wel, gij die het woord van God verklaart! Gij hebt de Hebreëen
de wet en de inzettingen onderwezen en verteld wie de inzettingen gegeven heeft.
Aan uw uiteenzettingen zal een ieder die verstand bezit geloof hechten.
Want het is te wensen dat het volk behouden wordt in plaats van verloren gaat,
doordat het de ware deugd gaat betrachten en de slechtheid verlaat. 25

Jacobus Revius

* Johannes Coccejus (1603-1669), de latere bekende hoogleraar theologie in Leiden, gaf in 1629 als leerling van de Franeker hoogleraar oosterse talen Sixtinus Amama twee talmoedische traktaten uit, met vertaling en commentaar. Vgl. BLGNP dl. 4, p. 92-98; Van Asselt 1997.

*1-10 Vgl. Exodus 34:29-35.

*11-14 Vgl. 2 Korinthe 3:12-18.

14. Lijkzang op David Scanderus (1631)

Plano-uitgave. GA Arnhem, collectie Van Rhemen, bibliotheek (0993), 380.

IN DECESSUM

**Clarissimi & Doctissimi viri D. Davidis Scanderi Cotbusinatus Lusati, Artium liberalium Magistri,
ac earundem in Illustri Gymnasio Daventriensi Professoris.**

Qui

**Nondum biennio in professione exacto, Anno Domini CIDI)CXXXI
A.D. xxv. Aug. ad meliorem vitam migravit.**

THRENODIA.

Coelo supinas quin ferimus manus,
Daventrienses? occidit, occidit
 Spes grandis & fortuna nostri
 Gymnasij. iste dies ruinam

Utramque ducet, ni prece supplice 5
Litemus & vitae & necis arbitro,
 Qui, saepe neglectus, furorem in
 Conspicuos humilesque vertit.

Ah! te priorem si decuit mori
Scandere, jam nos & decuit mori, 10
 Quos literarum, candidaeque
 Nexus amicitiae ligarat.

Quod si voluntas fixa Dei manet
Clavo trabali, non ego lividâ
 Oblivione te sepultum 15
 Perpetiar, neque laudis expers

Reddes avaro depositum* solo,
Cui vera virtus, cui vigilantia,
 Cultique mores undiquaque
 Egregium decus arrogarunt. 20

O fonte pectus Socratico madens,
Coelique, terraeque, & pelagi capax!
 Quid tam minutum, tam repostum,
 Quod satagentem animum fefellit?

Quid aether ardens, claraque sydera, 25
Quid bruta tellus &, vaga flumina
 Habent stupendi, quid nivalis
 Canities, pluvijque rores

Huic irrepertum? quem neque nobilis
 Proles Stagirae, nec vegetus Plato, 30
 Non Archimedes, non Vitello, aut
 Coïus Hippocrates latebat.

Dicam Süadam semper amabilem
 Orationis? dicam imitabile
 Paucis acumen? anne linguas 35
 Quas varias Oriens celebrat?

Libarat omnes, sed Sapientiae
 Undas salubris duxerat affatim,
 Undas perenneis, quae bibenti in
 Perpetuam, saliunt salutem. 40

Ah! mente in unâ tot bona condita!
 Ah! morte in unâ tot bona perdita!
 Ah! frater. ah! tecum Isalanis
 Exequias licet ire Musis.

Sed Christiano in funere lachrymae 45
 Planctusque cessent. ac potius Deum
 Votis fatigemus, medelam ut
 Deposito faciat Lycaeo.

Memoriae viri meritissimi,
 M.P.
 Iacobus Revius.

Op het overlijden van de zeer beroemde en geleerde heer David Scanderus, van Cottbus (in Lausitz), magister in de vrije kunsten en hoogleraar daarin aan de illustere hogeschool van Deventer, die, terwijl hij nog geen twee jaar in (dat) beroep had doorgebracht, Anno Domini 1631, op de 25e augustus, is overgegaan naar een beter leven.

Klaaglied

Zouden we onze handen niet hemelwaarts heffen
 Deventenaren? Hij is gestorven, hij is gestorven,
 de grote verwachting, 't geluk van onze school.
 Vandaag zal van beide* de instorting brengen –

als wij niet nederig smekend om genade 5
 de Rechter van leven en dood vermurwen,
 die, vaak veronachtzaamd, zijn toorn zowel
 op hoog- als op laaggezetenen richt.

Ach! Als het jou past om zo vroeg te sterven,
Scanderus, zou dat ook ons betamen, 10
verbonden waren we immers door de band
van de letteren en de oprechte vriendschap.

Maar valt de wil van God niet te buigen,
dan zal ik zorgen dat we jou niet begraven 15
in grauwe vergetelheid, dat je je pand*
niet zonder deel te hebben aan lof

aan de gretige aarde terug hoeft te geven.
Jij, aan wie ware deugd en oplettendheid
en in ieder opzicht beschaafde zeden 20
steeds een uitzonderlijke waardigheid gaven.

O hart, gedrenkt uit Socrates' bron,
in staat hemel, aarde en zee te omvatten,
Wat was er zo nietig, zo diep verborgen,
dat het je onderzoekende geest ontging?

De fonkelende hemel en heldere sterren, 25
het vaste land en de beweeglijke rivieren,
wat bevatten ze nog aan verbazingwekkends?
De regendruppels en de sneeuw witte stof,

wat was er door hem nog niet aan ontdekt?
De nobele telg van Stagira,* noch Plato, 30
Noch Archimedes, noch Vitello* of
Hippocrates van Cos bleef hem vreemd.

Zal ik de aimabele overredingskracht noemen
van zijn welsprekendheid? Of zal ik liever 35
zijn onnavolgbare scherpzinnigheid roemen?
Of de diverse talen die het Oosten telt?

Hij had van die alle de smaak te pakken. Maar dieper
heeft hij de golven van heilzame Wijsheid
in zich gezogen, de oneindige golven, 40
die bruisen tot eeuwig heil voor de drinker.

Ach, in één geest zoveel goeds weggelegd!
Ach, door één dood zoveel goeds afgelegd!
Ach, broeder, ach! het betaamt alle muzen
van de IJssel met jou ter begrafenis te gaan.

Maar laat de tranen en klachten nu ophouden, 45
bij het graf van een christen, laten we God
liever aanroepen in onze gebeden, dat Hij
onze zwaar getroffen school genezing schenkt.

Ter herinnering aan een zeer verdienstelijk man,
heb ik eigenhandig* geschreven
Jacobus Revius

* Een afbeelding van dit gedicht werd eerder afgedrukt in Jacobus Revius, *Licht op Deventer. De geschiedenis van Overijssel en met name de stad Deventer, boek 6 (1619-1640)*, ed. en vert. A.W.A.M. Budé, G.T. Hartong en C.L. Heesakkers, Hilversum, 1998, p. 96.

* Over David Scanderus (ca. 1602-1631): Revius ed. Budé 1998, p. 95-97: 'Op 25 augustus immers overleed omstreeks 11 uur 's nachts de vermaarde en hooggeleerde heer David Scanderus uit Cottbus in de Nieder-Lausitz, magister en eminent hoogleraar in de filosofie aan het gymnasium alhier. Na een hevige koortsaanval rekte hij zijn leven nog 13 dagen, totdat de dood aan die ernstige ziekte en aan dat kwijnend leven tegelijk een einde maakte.' Scanderus was 29 jaar oud, nog geen twee jaar docent. Vgl. De Haan 1993, p. 36-39.

*5 beide: Scanderus en de hogeschool (die interpretatie vindt steun in het vervolg van het gedicht).

*15 pand (depositum): bedoeld is: het lichaam dat aan de aarde toevertrouwd wordt.

*30 telg van Stagira (proles Stagirae): de Stagiriet, Aristoteles.

*31 Vitello: de 13^e-eeuwse Poolse theoloog en natuurfilosoof Witelo.

* M.P. manu propria (eigenhandig), manu posui (was getekend) of memoria pia (in dankbare herinnering).

15. Lofdicht op Sibelius' verklaring van de Judasbrief (1631)

In: Caspar Sibelius, *In Divinam Iudae apostoli epistolam conciones sacrae*, Amsterdam, 1631, voorwerk. SAB Deventer, DM 386.

[transcriptie en vertaling dr. C.A. de Niet]

In enarrationem

E P I S T O L A E I V D A E,
elaboratam à Reverend. & Cl. V.
CASPARO SIBELIO.

Δαιμονίων δεσμούς, σοδόμων κακὸν οἶτον, ἀύτην
Ἀμφὶ δεμας μωσῆος, ἐνώχου θέσκελον ὄμφην,
Ἀστεμφῆ τε θεοῦ βουλήν, μοιράν τε κραταιάν,
Ἐσόμενον δὲ τε κρῖμα, κακῶν τ' ἄληκτον ἀνίαν
Ῥήμασιν ἀπλανέεσσι σοφοῖς παρέδωκεν ἰουδας,
Ἵν παῦροι μὲν ἐπιστήμην λάχον· ἀλλὰ συ πᾶσι
(Τέττα φίλ') ἀγνωσθεῖσι φάος κατεχεύας ἐναργές,
Οὐδέ παρὲς βάζεις παρακλιδὸν, οὐδέ τι κάθεις.
Ὡστὲ με θαμβήσαντα τὸν πόνον ἐξαγορευεῖν,
Τῶν κρυφίων ἀσαφῶν τε Σιβήλιος ἥλιός ἐστι.

Op de behandeling van de brief van Judas door de eerwaarde en geleerde heer Caspar Sibelius

De banden van de duivels, het vreselijk lot van Sodom, de strijd om het lichaam van Mozes, de wonderbaarlijke uitspraak van Henoch, de onwrikbare raad van God, de onontkoombare loop van het lot, het komende oordeel en de onuitsprekelijke plaag van de kwaden heeft Judas verhaald in ondubbelzinnig wijze bewoordingen. Slechts weinigen hebben die werkelijk begrepen, maar u – eerwaarde heer – hebt een duidelijk licht geworpen op de onbekende zaken en u volgt het rechte pad zonder daarvan af te wijken, en u laat niets onbesproken. Zodat ik, van verwondering over uw arbeid vervuld, moet zeggen: Sibelius is de Helius van verborgen en onduidelijke zaken.

* Caspar Sibelius, zie gedicht nr. 7.

* Dactylische hexameter. R. 1-5 bevat een opsomming van elementen uit de Brief van Judas, met opvallend, voornamelijk homerisch, taaleigen, zoals ook elders in dit lofdicht het geval is. R. 6-8 beschrijft hoe het commentaar van Sibelius de moeilijke plaatsen uit deze brief verheldert. De regels 9-10 geven de reactie van Revius op het commentaar, uitlopend op een woordspeling – Sibelios is Helios, de zon die licht verschaft – in de laatste versregel.

16. Twee bruiloftsverzen voor Antonius Matthaëus en Anna Pontana (1633)

In: *Carmina epithalamia conscripta ab amicis in nuptias clarissimi viri Antonii Matthaëi i.v.d. ac professoris in illustri Gelrorum gymnasio, quod est Hardervici, sponsi, ut et lectissimae ac honestissimae virginis Annae Pontanae, sponsae. Celebrabantur XIII feb.* Harderwijk, 1633. KB, Den Haag, 852 F 343.

[vertaling van het tweede vers uit het Italiaans door Marco Prandoni]

ALIVD

Matthaeumque Annamque, locis (ut vinceret astu)
Discretos arcu sollicitabat Amor.
Illa Pudicitiae sese velut aegide textit,
Huic Sophiae armatum robore pectus erat.
Non tamen abstinuit, nec viribus ille pepercit, 5
Jamque ferè ancipiti proelia Marte gerit,
Cum juvenis: Dextras & foedera jungimus, inquit,
O vrigo [virgo] amborum non feret iste manus.
Annuat haec. succumbit Amor, placidusque deinceps
Et Domini & Dominae mollia jussa subit. 10
Nec nova libertas jucundior obtigit ulli
Quam sibi servitio jam placet ille novo.

II

Amor, bramando di ferir al core
 Mattheo & Anna a'suoi lacci ribella,
 Spendeva, molestando hor questo hor quella, 15
 Indarno le saëtte, e l'arte, e l'hore.
 Il saper feudo era al buon Dottore,
 La castità a' l'honesta Donzella,
 Fin che, provando in vero & egli & ella
 Del avversario suo l'ira è l'ardore, 20
 Per far venir le forze d'Amor sceme
 Giugnendo l'arme è le sue destre insieme
 Vinsero lo chi triomfar volea.
 E, restando hormai dolce e quieto,
 Nessuno fu di libertà si lieto 25
 Quanto di servitù Amor godea.

Jacobus Revius.

Een ander vers

Sluw op jacht met zijn boog wilde Amor* hen treffen,
 Mattheus en Anna, door de situatie gescheiden:
 zij bedekte zichzelf met het schild van de kuisheid,

hij gordde zijn hart met de kracht van de wijsheid.
 Maar Amor hield vol en gebruikte zijn krachten,
 hij had het gevecht al haast vruchteloos gevoerd,
 toen de jongeling zei: Geef je rechterhand, meisje,
 en laten we trouwen – samen kunnen we hem aan.
 Zij knikte, en Amor bezweek. Willig boog hij
 zich voor het bevel van zijn meester en vrouwe.
 Hij kon niet tevredener zijn met zijn vrijheid
 dan hij is met zijn nieuwe slavenbestaan.

II

Amor begeerde Mattheo en Anna,
 aan zijn strikken ontsnapt, om de beurt in het hart te raken,
 maar pijlen, tijd en kunsten waren vergeefs:
 de Doctor werd door zijn kennis behoed
 de eerbare jonkvrouw door haar kuisheid.
 Totdat ze beiden, én hij én zij,
 van hun tegenstander de toorn en het vuur voelden;
 toen, om Amors kracht te laten afnemen,
 bundelden ze hun wapens
 en sloegen hun rechterhanden ineen.
 Zo versloegen ze degene
 die had gedacht de winnaar te zijn.
 Toch was niemand blijer met zijn vrijheid
 dan Amor met zijn slavernij.

* Smit 1928, p. 278 schrijft drie van de bruiloftsverzen voor Antonius Matthaëus en Anna Pontana toe aan Revius, maar bij de eerste daarvan staan in het origineel de initialen J. Z. vermeld. Het is dus waarschijnlijk dat dat eerste vers van Jacobus Zevecotius is (Harderwijkse dichter en eveneens een vriend van het bruidspaar), terwijl de twee volgende van Revius' hand zijn. Ook qua strekking is er overigens een groot verschil tussen het eerste vers en de laatste twee.

* Antonius Matthaëus II (1601-1654), hoogleraar in Harderwijk (later in Utrecht) trouwt Harderwijk 3-2-1633 met Anna Pontana, de oudste dochter van Johannes Isacius Pontanus, groot vriend van Revius, geschiedschrijver van Gelderland en hoogleraar in Harderwijk. (Zie trouwboek Harderwijk dd 20-1-1633 (confir. 3 febr): Antonius Mathias beyder R. Docter ende (...) professor, Anna Pontana, hijr woonende).

* De titel 'Aliud' sluit aan bij de titel van het vorige gedicht: 'In nuptias (...) Antonii Matthaei (...) et Annae Pontanae (...)', de gebruikelijke manier om bruiloftsdichten over hetzelfde thema op elkaar te laten volgen.

*1 e.v. Amor of Cupido: zoon van de godin van de liefde, voorgesteld als een jongetje met vleugels en een pijl en boog waarmee hij pijlen in de harten van mensen en goden schiet om ze verliefd te laten worden.

18. Kerstgedicht (1) (1634)

Plano-uitgave, 1634. GA Arnhem, collectie Van Rhemen, bibliotheek (0993), 380.

**IN
NATALEM
DOMINI AC DEI NO-
STRI IESV CHRISTI**
[1634]
PARODIA CATVLLIANA

Gaudete ô animaeque angelique
Et quantum est hominum fideliorum.
Iesus nascitur, aureus puellus,
Iesus, filius aureae puellae,
Quem plus illa oculis amat gemellis, 5
Nam regum est soboles, Deumque novit
Ipsum, tam benè quam puella, patrem;
Nec se de gremio movet parentis,
Sed circumspiciens modo huc, modo illuc,
In solas Mariae ruit mamillas: 10
Quae nunc in stabulo est tenebricoso
Illic unde negant venire reges.
At vobis bene sit, bonae tenebrae
Quae tantum mihi lumen extulistis.
Tam bellum mihi pupulum dedistis | 15
O factum bene! o puelle Iesu
Tuâ nunc operâ tuum per orbem
Pacis perpetuae virent olivae.

Jacobus Revius.

Op de geboortedag van onze Heer en God, Jezus Christus

[1634]

Catulliaanse tegenzang

Verheug u, o zielen en engelen,
en zoveel gelovige mensen er zijn,
Jezus is geboren, het dierbare kind,
Jezus, de zoon van de edele maagd,
van wie zij meer houdt dan van haar twee ogen, 5
want Hij is een koningskind, en kent God zelf
als zijn Vader, evenzeer als de maagd Hem kent.
Hij wijkt niet van de schoot van zijn moeder
maar hierheen en daarheen rondkijkend,
stort Hij zich slechts op Maria's borsten, 10
die nu woont in een duistere stal,

vanwaar men zegt dat geen koningen komen.
 Maar wees gezegend, goede duisternis,
 die mij een zo groot licht hebt gebracht.
 Zo'n prachtig jongetje heb je mij gegeven – 15
 o, wat een zegen! O, kindje Jezus,
 dat door uw toedoen over 't rond van uw wereld
 de olijftakken van eeuwige vrede groenen.

* Het gedicht is een contrafact van Catullus, *Carmen* 3, waarbij de inhoud gekerstend wordt en alle negatieve inhouden in hun tegendeel veranderen:

Lugete, o Veneres Cupidinesque,
 et quantum est hominum venustiorum:
 passer mortuus est meae puellae,
 passer, deliciae meae puellae,
 quem plus illa oculis suis amabat.
 nam mellitus erat suamque norat
 ipsam tam bene quam puella matrem,
 nec sese a gremio illius movebat,
 sed circumsiliens modo huc modo illuc
 ad solam dominam usque pipiabat.
 qui nunc it per iter tenebricosum
 illuc, unde negant redire quemquam.
 at vobis male sit, malae tenebrae
 Orci, quae omnia bella devoratis:
 tam bellum mihi passerem abstulistis
 o factum male! o miselle passer!
 tua nunc opera meae puellae
 flendo turgiduli rubent ocelli.

19. Politiek gedicht op Ferdinand van Oostenrijk (1635)

Plano-uitgave. GA Arnhem, collectie Van Rhemen, bibliotheek (0993), 380.

Op de Groote ende doorluchtighe daden van Ferdinandus van Oosten- rijk Cardinael Infant/ Hertoch van Brabant &c.

O Brabant/ die/ dus lang' verheert van* een Infante/
Niet hopedet na haer te krijgen een Infant/
Bedroeft u/ Brabant/ weer gedruickt van een Infant
Die hooger pocht en blaest als eertijts de Infante.

Roept vry: och/ hadden wy behouden de Infante! 5
Hoe comen wy te pas met Cardinael Infant!
Claecht dat ghy u verderf moet wijten den Infant/
Die nergens na gelijckt in cloeckheyt de Infante.

Sy had een mannen hert/ al spytet u/ Infant. 10
Sy had voorsichticheyt/ die hebby niet/ Infant.
Och/ dat eens uyt het graf mocht heffen de Infante

Haer oogen/ en aenzien het doen van den Infant/
En dat soo leelijck de Infante den Infant
Begraude*/ dat d' Infant hem schaemde voor d' Infante!

Iac. Revius.

* De kardinaal-infant Ferdinand van Oostenrijk volgde in 1634 zijn tante Isabella van Spanje, weduwe van Albrecht van Oostenrijk, op als landvoogd van de Zuidelijke Nederlanden. In 1635 hield hij zijn 'blijde inkomst' in de diverse steden.

* Isabella probeerde als landvoogdes in 1633 (vlak na Frederik Hendriks succesvolle veldtocht langs de Maas) buiten de koning om vredesbesprekingen met de Noordelijke Nederlanden in gang te zetten. Dit mislukte en Isabella overleed kort erna. Haar opvolger Ferdinand daarentegen vocht als generaal tegen de legers van de Republiek, wellicht verklaart dat Revius' houding tegenover zowel Isabella als Ferdinand.

* Het gedicht is in de collectie Van Rhemen vastgeplakt aan het volgende, dat uit 1635 stamt, vandaar dat het hier rond 1635 gedateerd wordt.

*1 Verheert van: geregeerd door.

*14 Begraude: bits afsnauwde.

20. Pinkstergedeb tot de Heilige Geest (1635)

Plano-uitgave. GA Arnhem, collectie Van Rhemen, bibliotheek (0993), 380.

ORATIO

AD DEVM SPIRITVM SANCTVM

adumbrata

ad modulus odae Horatianae;

DIVIS ORTE BONIS &c.

Summis foete bonis, sancte fidelium Doctor gentis, abes jam nimium diu: Adventum properans pollicitum tui Coetus concilio, veni.	
Lucem funde tuis, dux bone, vernulis. Instar solis enim vultus ubi tuus Affulsit trepidis, clarior it dies, Et coecis oritur jubar.	5
Ut cives querulo murmure Principem Quem bellum, peregre trans juga montium Delatum, spacio longius annuo Terris distinet a suis, Votis, omnibusque & precibus vocant, Regni nec faciem limite demovent, Sic desideriiis, sancte, calentibus Te jam grex tuus expetit.	10 15
Tutus bos facito cum lupo ut accubet, Ornet corda timor, vivaque charitas, Facatum propius spes videat Deum, Errorem renuat fides.	20
Undarum riguo fonte perennium Adami maculosum eluito nefas. Laetetur niveâ prole puerpera Haerede aetherei boni.	
Quis Parthum doceat, quis gelidum Scythen, Quis Germania quos candida parturit Foetus, absque tuo numine? quis ferae Legem ponat Iberiae?	25
Oret quisque Deum finibus in suis, Soletur viduas, curet & orphanos, Hinc ad templa volet laetus, & in tribus Unum concelebret Deum.	30
Te flectat prece, te, cum rutilat merum Coelesti paterâ, cogitet, & tuum Laudet nomen, uti sceptrigeri Patris Et summo geniti Patre.	35

Longas des utinam, dux bone, ferias
 Electo populo, dicimus integri
 Orto mane die, dicimus uvido
 Cum sol Oceano subest.

40

Daventriae pentecost. fer. II.

A.D. [1635].

IACOBUS REVIUS.

* Het gedicht is een variatie op (en kerstening van) Horatius, *Oden IV, 5*:

Divis orte bonis, optume Romulae
 custos gentis, abes iam nimium diu;
 maturum reditum pollicitus patrum
 sancto concilio redi.
 Lucem redde tuae, dux bone, patriae:
 instar veris enim voltus ubi tuus
 adfulsit populo, gratior it dies
 et soles melius nitent.
 Ut mater iuvenem, quem Notus invido
 flatu Carpathii trans maris aequora
 cunctantem spatio longius annuo
 dulci distinet a domo,
 Votis ominibusque et precibus vocat,
 curvo nec faciem litore dimovet:
 sic desiderii icta fidelibus
 quaerit patria Caesarem.
 Tutus bos etenim rura perambulat,
 nutrit rura Ceres almaque Faustitas,
 pacatum volitant per mare navitae;
 culpari metuit fides,
 Nullis polluitur casta domus stupris,
 mos et lex maculosum edomuit nefas,
 laudantur simili prole puerperae,
 culpam poena premit comes.
 Quis Parthum paveat, quis gelidum Scythen,
 quis Germania quos horrida parturit
 fetus, incolumi Caesare? Quis ferae
 bellum curet Hiberiae?
 Condit quisque diem collibus in suis
 et vitem viduas ducit ad arbores;
 hinc ad vina redit laetus et alteris
 te mensis adhibet deum;
 Te multa prece, te prosequitur mero
 defuso pateris et Laribus tuom
 miscet numen, uti Graecia Castoris
 et magni memor Herculis.

'Longas o utinam, dux bone, ferias
praestes Hesperiae!' dicimus integro
sicci mane die, dicimus uvidi,
cum sol Oceano subest.

22. Gedicht over de pest (1636)

Plano-uitgave, met potlood gedateerd 1636. GA Arnhem, collectie Van Rhemen, bibliotheek (0993), 380.

**REMEDIVM
ADVERSVS PESTEM
ET
MORTEM.**

Hendecasyllabis Catullianis

Vivamus bene, proximos amemus;
Et mortem simul, aegritudinesque
Lethales animo feramus aequo.
Soles occidere & redire cernis?
Et nobis licet accidat brevis nox,
Lux est perpetua illa perfruenda,
Durans secula mille, deinde centum,
Dein mille altera, dein secunda centum,
Dein usque altera mille, deinde centum.
Dein quum millia multa vixerimus,
Instaurabimus illa, neque pausa,
Nequis denique finis esse possit
In nexu serieque seculorum.

Jacobus Revius.

Medicijn tegen de pest en de dood

Laat ons goed leven, de naaste beminnen,
laat ons de dood en de dodelijke ziekten
dragen met een geduldig gemoed.
Zie je de zon ondergaan en weer opkomen?
Al overkomt ons ook een korte nacht,
ons blijft de vreugde van het eeuwige licht
dat duizend eeuwen duurt, en daarna honderd,
dan nog eens duizend, nog eens honderd,
en nogmaals duizend, nogmaals honderd,
en als we vele duizenden hebben doorleefd,
herhalen we ze, zonder onderbreking,
en zonder dat er ooit een eind kan komen
aan de verstrengeling en reeks van eeuwen.

Jacobus Revius

* Een afbeelding van dit gedicht werd eerder afgedrukt in Jacobus Revius, *Licht op Deventer. De geschiedenis van Overijssel en met name de stad Deventer*, boek 6 (1619-1640), ed. en

vert. A.W.A.M. Budé, G.T. Hartong en C.L. Heesakkers, Hilversum, 1998, p. 112. Zie voor een alternatieve vertaling Bloemendal 1998.

* Het gedicht is een navolging van Catullus, *Carmen* 5:

Vivamus, mea Lesbia, atque amemus,
rumoresque senum severiorum
omnes unius aestimemus assis.
soles occidere et redire possunt:
nobis cum semel occidit brevis lux,
nox est perpetua una dormienda.
da mi basia mille, deinde centum,
dein mille altera, dein secunda centum,
deinde usque altera mille, deinde centum;
dein, cum milia multa fecerimus,
conturbabimus illa, ne sciamus,
aut nequis malus invidere possit,
cum tantum sciat esse basiorum.

23. Lofdicht op Sibelius' verklaring van Openbaring 2 en 3 (1636)

In: Caspar Sibelius, *In secundum Apocalypseos Ioannis Evangelistae (...)*, Amsterdam, 1635/
 Caspar Sibelius, *In tertium Apocalypseos Ioannis Evangelistae (...)*, Amsterdam, 1636.
 Geciteerd via Caspar Sibelius, *Opera theologica*, Amsterdam 1644, dl. 3 bk. 5, p. 4. BCU,
 Lausanne, TP 4 B/3 [google books].

**In homilias Rev. & Clariss. Viri
 D. CASPARI SIBELII
 Ad secundum & tertium caput
 divinae Apocalypseos.**

Septem lucernas flammulis comantibus,
 Septemque stellas in Tonantis dexterâ,
 Spirantis aurae septiformem gratiam,
 Agni madentis caede septem cornua,
 Agni micantes fronte septem pupulas, 5
 Septem sigilla mystici voluminis,
 Septem angelorum tortiles septem tubas,
 Septem locuta coelitus tonitrua,
 Septem draconis purpurati vertices,
 Septem superba montium cacumina, 10
 Septem tyrannos belluae pedissequos,
 Septemque lances ultimis plagis graves
 Vidit tremendi praeco Ioannis Dei.
 Quae tu, Sibeli, differens evolvere
 (Nec scire fas est cuncta) septem Epistolas 15
 Dictante Christo vatis exceptas stylo,
 Septemque missas Afidos [a fidos?] pastoribus,
 Obscuritatis nube detersâ prius,
 Septem redonas Belgii provinciis.
 Felix laborum, tu Sibeli, nec minus 20
 Felix laborum qui tua ista legerit,
 Et quae mones fideliter peregerit.

Jacobus Revius.

**Op de preken van de eerwaarde en vermaarde heer
 D. Caspar Sibelius
 over het tweede en derde hoofdstuk
 van de goddelijke Openbaringen**

Zeven kandelaren met omkranste vlammetjes,*
 en zeven sterren in de rechterhand van God,*
 de zevenvoudige genade van de waiende Geest,
 zeven hoornen van het geslachte, druipende lam,
 zeven ogen die stralen op het gelaat van het lam,
 zeven zegelen van het geheime boek,

zeven gedraaide hoornen van zeven engelen,
 zeven gesproken donderslagen van de hemel,
 zeven koppen van de purperen draak,
 zeven hoog oprijzende bergtoppen, 10
 zeven tirannen die het monster volgen,
 en zeven zware schalen met de laatste plagen
 zag Johannes, de heraut van de ontzagwekkende God.
 Hoewel je, Sibelius, hebt uitgesteld om die te verklaren
 (want het is niet goed om alles te weten), geef je, 15
 nadat eerst de sluier van duisternis weggevaagd is,
 de zeven door Christus gedichteerde brieven,
 opgenomen door de pen van de ziener,
 en de zeven boodschappen aan de trouwe herders* 20
 terug aan de zeven Nederlandse provinciën.
 Vruchtbaar ben je Sibelius, en niet minder
 vruchtbaar is hij die dit van je zal lezen, en die
 door jou aangespoord, gelovig de loopbaan volbrengt.

Jacobus Revius

* Caspar Sibelius, zie gedicht nr. 7.

*2 Tonans: verwijzing naar Juppiter Tonans, hier vertaald met God.

*1-13: Samenvatting van het bijbelboek Openbaring.

*18-19 Herders: voorgangers van de zeven gemeenten in Klein-Azië, aan wie de zeven brieven uit Openbaring 2 en 3 geschreven werden.

24. Lofdicht op Sibelius' preken over Jacob (1636)

In: Caspar Sibelius, *In Monomachiam Iacobi cum Deo homiliae tredecim*. Amsterdam, 1636.
Geciteerd via Caspar Sibelius, *Opera [omnia] theologica*, dl. 1, Amsterdam 1644, p. 138.
BCU, Lausanne, TP 4 B/1 [google books].

[transcriptie en vertaling dr. C.A. de Niet]

In luctam

JACOBI CUM DEO

Doctiss. Concionibus à Rev. ac Clariss. V.

CASPARO SIBELIO explicatam.

Οὐκ ἀρετᾶ (κασπᾶρε σοφώτατε) οὐδὲ ἔοικεν
τῷ θεῷ ἄνδρα μάχεσθαι, ἐπεὶ πολὺ φέρτερός ἔστιν.
ὡς πάλαι ἀφραδίησι νόου βαβυλώνιοι ἄνδρες
τὸν πύργον στήσαντο, ἵν' οὐρανὸς ἀμβάτος εἶη
τοῦς δὲ μέγ' ὀχθήσας ἔργων ἀπέπαυσεν Ἰαὼ
ῥεῖα μάλ' ὥστε θεός, ἐκέδασσε δὲ ἐνθα καὶ ἐνθα,
καὶ γλῶσσας ἐμέρισσεν, ὅθεν μέροπες καλέονται.
πῶς ἄρα, ὡς σὺ ἐφησθα, πολυτλας διος Ἰακῶβ
τὸν θεὸν ἀντιάσαντα παλασμοσύνη ἀλεγεινῶ
καὶ στένει νίκησε; νεμεσσητὸν δὲ κεν εἶη
αἰσχρὸν τ' οὐκ ἐθέλοντα θεὸν βροτῶ ἀνδρὶ δαμῆναι
εἰ μὴ ὅτ' ἐλλιτάνευσεν, ἐπέγναμψεν δὲ οἱ ἦτορ
δάκρυ' ἀναπρήσας. στρεπτός δὲ τε καὶ θεὸς αὐτοῖς·
ὅς καὶ σεῖο, φέριστ' (ἐτι γὰρ παρὰ ἐλπίδος αἶσα)
ἐυξαμένου ἐπακούσει, ἐπεὶ μάλα οἱ φίλος ἐσσι,
χριστοφίλων ἀνδρῶν ὀρμήματα τε στοναχάς τε
τισόμενος, Δαβεντριάδαις δ' ἀρετὴν τε καὶ ὄλβον
ὡς πρὶν ἐπ' εἰρήνης, ἧ καὶ πολὺ μείζονα, δώσων.

L. M. Q. posui

JACOBUS REVIUS.

Op JACOBS WORSTELING MET GOD,

in zeer geleerde predikaties toegelicht

door de eerwaarde en doorluchte heer CASPAR SIBELIUS

Het is niet goed, zeer geleerde Kaspar, en niet gepast voor een mens
om te strijden met God, omdat Hij veel sterker is.

Toen lang geleden de mannen van Babel in de dwaasheid van hun gemoed
de toren begonnen te bouwen,* om zo de hemel toegankelijk te maken
heeft Jehova in zijn toorn hen met hun werk laten ophouden

5

zonder enige moeite en als God heeft Hij hen her en der verstrooid
en hun tongen verdeeld, en sindsdien staan ze bekend als mensen die hun mond roeren.

Hoe heeft Jacob, zoals u zegt, de hoogverheven en vermetele Jacob dan
toen God hem tegemoet trad, Hem in een smartelijke worsteling

en met kracht overwonnen?* Het zou dan ook ondenkbaar zijn 10
 en vreselijk als God zonder het te willen door een sterfelijk mens overwonnen werd,
 als het niet zo was dat hij smeekbeden sprak en de tranen die hij vergoot
 Gods hart vermurwden en God zich daardoor op andere gedachten liet brengen.
 Hij zal ook u verhoren, mijn waarde – ja, er is nog verwachting –
 wanneer ge tot Hem bidt, omdat u Hem zeer lief bent, 15
 en Hij zal de innige gebeden en weklachten van christenen
 vergelden en de burgers van Deventer het goede en de zegen
 bij de vrede geven, zoals weleer, ja nog veel meer dan toen.

Gaarne en met reden opgetekend
 JACOBUS REVIUS

* Caspar Sibelius, zie gedicht nr. 7.

* Dactylische hexameter met talrijke ontleningen aan het homerisch taaleigen: rechtstreeks overgenomen vaste wendingen (zie vers 2, tweede helft), maar ook bewerkingen van zogenaamde *epitheta ornantia* (zie vers 8, waar *πολυτλας διος Ἰακῶβ* een contaminatie is van *πολυτλας Ὀδυσσευς* en *διος Ἀχιλλεύς*). Wellicht heeft Revius met deze laatste woordgroep voor geschoolde lezers ook willen aangeven dat de bijbelse gestalte van Jacob karaktertrekken van Achilles en Odysseus, de twee grote helden uit de epen van Homerus, in zich verenigt, of dat hij althans met hen te vergelijken is.

*3-7 de toren van Babel: vgl. Genesis 11:1-9.

*8-10 Jacobs worsteling met God: vgl. Genesis 32:24-32.

25. Gedicht op de vrije zee, voor Pontanus (1636)

Plano-uitgave, met potlood gedateerd 1636. GA Arnhem, collectie Van Rhemen, bibliotheek (0993), 380.

IN
MARE CLAVSVM ET LIBERVM
AD
CL.V.D. IOANNEM ISACIUM PONTANUM
*Med. Doct. Philos. Profess. & Historicum Illustr. Ordd.
Gelriae celeberrimum.*

I.

Clusius cluebat olim Janus* & Patulcius:
Janus unus in Britannis nunc vocetur Clusius,
Janus alter in Sicambris nunc Patulcius fiet.*
Ille claudit, iste pandit aequoris vasti sinus.
Quem sequemur? te Patulci, namque tu faventior 5
Belgicae repertus orae. tu potentior stylo
Quem Suada perpolivit, imbuitque Veritas.
Vive foelix, ô Patulci, liberi vindex maris.

II.

Dum mare velivolum Xerxes* religare catenis
Nititur, & terras perdidit & maria. 10
Si placidum mare, si terris ratibusque benignum
Expetitis, Reges, libera sint maria.

III.

Claudatur terrâ pelagus, cumuletur arenâ,
Perrumpet omnia aggerum repagula.
Claudatur latebris rapidae vis lucida flammae, 15
Perrumpet omnes machinas & obices.
Claudatur thalamo conjux assueta vagari,
Perrumpet omnes artibus custodias.
Ah! claustro se posse negant, Seldene,* teneri
Θάλασσα καὶ πῦρ, καὶ γυνή, κακὰ τρία.* 20

IV.

Maturate fugam, Regique haec dicite vestro,
Non illi imperium pelagi, fluctusque sonanteis
Sorte datos, sed cuncta Deo servire supremo;
Qui mare sqamigero [squamigero] pecori fulcare natatu,
Ac ratibus peragrare dedit mortalibus aegris 25
Omnigenis, qui pauperiem fugiuntve, fugantve,
Aut mores hominum ac urbes lustrare laborant,
Numinis aut cultum semota ad littora portant.

JAC. REVIUS.

* Johannes Isacius Pontanus (1571-1639), vriend van Revius, geschiedschrijver van Gelderland en hoogleraar fysica en mathesis (incl. medicijnen) in Harderwijk. Over hem: NNBW, dl. 1, k. 1417-1420; Bodel Nijenhuis 1838.

*1-5 Janus: romeinse god van begin en einde, van de deur of de poort, met twee gezichten en een dubbele titel: Clusius (sluiter) en Patulcius (opener).

*9-10 Xerxes: toespeling op het verhaal van koning Xerxes die de zee in de boeien wilde laten slaan (Herodotus, *Historiën*, VII, 35, met dank aan dr. C.A. de Niet).

*19 Seldenus: John Selden (1584-1654), auteur van *Mare clausum seu De dominio maris libri duo* (1635), een weerlegging van Hugo Grotius' *Mare liberum*, waarin de aanspraak van Nederlandse vissers om in de Engelse wateren te vissen bestreden werd.

*20 Grieks spreekwoord: De zee, het vuur, de vrouw – drie kwaden (die in dit verband dus alle drie weigeren zich te laten ketenen of opsluiten).

26. Kerstgedicht (2) (1636)

Plano-uitgave. GA Arnhem, collectie Van Rhemen, bibliotheek (0993), 380.

**IN NATALEM
DOMINI AC DEI
NOSTRI IESV
CHRISTI**

[1636].

Imitatio Bonfoniana.

Expectate diu, & diu cupite
 Ades Ephraticis, Redemter, oris.
 Ades rex hominum fideliorum,
 Ades rex superûm beatiorum.
 Nec sperne exiguum, Creator, urbem,
 Non est exigua aut pusilla Bethle
 Cui magni genitor Davidis, ipse
 Cui denique maximus Davides
 Vitae exordia luminisque debet.
 Non est exigua aut pusilla Bethle
 Quae, rex Christe, tuo superbit ortu.
 Et te, rex hominum fideliorum,
 Et te, rex superum beatiorum
 Alumnum, ante alias beata, jactat.
 Non est exigua aut pusilla Bethle
 Quae terris peperit Deum potentem,
 Tonantis sobolem, Deum colendum,
 Cui contendere nullus angelorum
 Ausit omnigenae decore laudis.
 An tu jam patriam, Creator, urbem
 Possis desplicere & putare parvi?
 Possunt divitiis tuam, Redemtor,
 Vrbes innumerae praeire Bethlen,
 Bethlen nulla tuam praeire possit
 Claris principibusque, vatibusque,
 Majorisque potentiae Monarchâ.

IACOBUS REVIUS.

* het gedicht is een navolging van Jean Bonnefons (of Janus Bonefonius, 1554-1614), ‘Ad Lazarum Coclaeum, senatorem Parisiensem’ (vgl. *Johannis Bonefonii Arverni Carmina*, Londen, 1720, p. 43-44):

Expectate diu & diu cupite,
 Ades, Sequanicis, Coclaee, Barris;
 Ades flos hominum eruditiorum,
 Ades flos hominum eloquentiorum.

Ne sperne exiguam, Coclaee, Barrum;
Non est exigua aut pusilla Barrus,
Cui Vignerius ille scriptor ingens,
Cui denique doctus ille Popo
Vitae exordia luminisque debent;
Non est exigua aut pusilla Barrus,
Quae, Coclaee, tuo superbit ortu,
Et te, flos hominum eruditiorum,
Et te, flos hominum eloquentiorum,
Alumnum ante alios beata jactat;
Non est exigua aut pusilla Barrus,
Quae terris peperit Deam potentem,
Illam Pancharidem, Deam stupendam,
Cui componere nulla se Dearum
Ausit eximiae decore formae.
Quid tu jam patriam, Coclaee, Barrum
Ausis despiciere & putare parvi?
Possunt divitiis tuam, Coclaee,
Urbes innumerae praeire Barrum:
Barrum nulla tuam praeire possit
Cultis ingeniis & eruditis,
Majorisque Deae potente formâ.

27. Lof des legers (1637)

Plano-uitgave, ca. 1637. GA Arnhem, collectie Van Rhemen, bibliotheek (0993), 380.

LOF Des L E G E R S.

1.

Het leger is een School, waer in men sonder boecken
Van konst en wetenschap versamelet een schat/
En/ 'tgene men te huys met arrebeyt moet soecken
Door levende pracktjck gants lichtelijck bevat.

2.

Het leger is een Hof, waer in de Hovelingen
Opscherpen haren geest met oordeel en beleyt/
Alwaer een edel helt tot eere men kan bringen/
Behalende den prijs van syne dapperheyt.

3.

Het leger een Tooneel mach werden vergeleken/
Waer op de oude tijt wert aerdich afgebeelt/
En menich vreemde clucht vol onverwachte treken/
En menich bloedich spel wort dagelijcx gespeelt.

4.

Het leger is een Stat, met straten en met merckten/
Met poorten/ wal/ en gracht verstandelijck omset/
Waer in den teugel hout/ veel meer als alle sterckten/
Een cloecke overheyt/ en ongekroockte wet.

5.

Het leger is gelijk een Werelt, daer de seden
Van allerhande volck men voor de oogen heeft/
D'welck/ sonder te doorsien veel landen ende steden/
'tWeet-suchtige gemoet een groot vernoegen geeft.

6.

Het leger is een Kerck, daer men den Hoochsten eeret/
Men luystert nae syn woort/ men stortet syn gebet:
Daer God oock van syn volck de vyanden afkeeret/
En door syn engelen op al haer treden let.

7.

Wech luyaert! dese School en moetty niet genaken.
Wech plompaert! uyt dit Hof! ghy valter veel te licht.
Wech bloodaert! dit Tooneel en can u niet vermaken.
Wech kinckel! dese Stat is voor u niet gesticht.

8.

Wech droomers die versuft u nergens aen en keeret
Van watter wert geseyt/ of watter wert gedaen!

De Werelt sulcken last gants blydelijck ontbeeret/
 Het leger sonder u sal't oock te beter gaen.

9.

Wech duyvel! uyt de Kerck! wech geesteloose papen/
 Die onse zielen soeckt te storten in de hel!
 Hier dientmen hem die aerd' en hemel heeft geschapen/
 En niet het swarte spoock van Baal of van Bel.*

10.

Blaes-kaken die het al is in den mont geslagen/
 Ick rade dat ghy u hier nimmer hooren laet!
 Of nijders die den roem van andere beknagen/
 En selve niet en doen dat te beroemen staet.

11.

En wat maeckt hier het schuym van al dees hoeren-jagers/
 Die met een vinger men sou schudden van den graet?
 En wie roept hier den swerm van al dees boeren-plagers/
 Die ruymen huys en schuyr/ en rooven sack en saet?

12.

Bier-vliegen/* die verseeut den snavel altijd netten/
 Inwoonders van de kan/ of smokers van taback/
 Hier aessentmen den smoock van roers en falconetten/
 Hier is noch plaets noch tijt te koesteren u sack.

13.

Muytmakers/ die altijd staet schrap met uwen degen/
 Niet onderscheydend' of het vyant is of vrient/
 'k Belof u/ wert ghy hier eens muytende gekregen/
 Men sal u proeven doen het gene ghy verdient.

14.

Lant-dieven die nae gelt soo onversadich loeren/
 En laten van gebreck verdwijnen den soldaet/
 Wech/ na Beëlzebub!* hier sal den oorloch voeren
 Die God en syn gebot voor al ten herten gaet.

15.

Ht leger dat ick prijs dat moet een hemel wesen/
 Alwaer Michaël vecht met den gekopten draeck:
 Als die is uytgeschoyt, soo heeftmen niet te vreesen
 Voor een verlooren tocht in een gerechte saeck.

16.

De sonden (dit's den sin) die als venijnde slangen
 Ons steken na het hert eerst moeten zijn gevelt/
 Soo sullen wy haest sien geslagen of gevangen
 Die nu met sulcken trots uytbreyden haer geweld.

17.

Breda sal onse zijn/ veel eer als wy het hoopen/
 Ons leger door en door met lauwers gekroont/
 En/ 'tbeste noch van al/ den hemel staet ons open/
 Daer God in eeuwicheyt syn trouwe knechten loont.

18.

Dunckt yemant dat te hooch het leger is gepresen/
 En dat het nergens na vertoonet desen schijn/

Die wete/ dat hy hier van beydes heeft gelesen/
En hoe het waerlijck is/ en hoe't behoort te zijn.

JAC. REVIUS.

*9 Baäl en Bel: heidense goden uit het Oude Testament (cf. 1 Koningen 16:31-32, Jesaja 46:1, Jeremia 50:2).

*12 Bier-vliegen: zuipers, drinkers, die terwijl ze nog een kater hebben (verseeuwt = katterig, misselijk, zonder smaak) altijd de mond spoelen (de snavel netten).

*14 Beëlzebub: naam voor de duivel, cf. Mattheüs 12:24.

*15 Michaël en de draak: cf. Openbaring 12:7-9.

*17 Breda: aanwijzing dat het gedicht vermoedelijk geschreven is tijdens het beleg van Breda in 1637.

29. Lofdicht op Henricus Guthberlet, *Chronologia* (1639).

In: Henricus Guthberlet, *Chronologia*. Amsterdam, 1639, voorwerk. KB, Den Haag, 139 G 17.

[transcriptie en vertaling dr. C.A. de Niet]

In *Chronologiam*

M. HENRICI GUTHBERLETI

V. Clariss. Carmen ἐγκωμιστικόν.

Virtutem incolumem spernere suevimus, Sublatam gemitu quaerimus anxio. Scanderum rapuit saeva necessitas, Schickardum sepelit perpetuus sopor: Et tu, Socraticis artibus inclyte	5
Guthberlete, jaces; quem, meritis gravem, Divini madidum rore voluminis, Romanâ celebrem grandiloquentiâ, Et Graji volucrem carminis alite Poscit luctificâ voce Daventria;	10
Ereptum lachrymans te sibi, primulum Post tam multiplicis dum sapientiae Curas, historiae lampada concutis; Annorum seriem, cascâ ab origine Ductam, postgenitis pandere gestiens.	15
Quae nunc, dum tenebris ipse reconderis, Mansuro tenebras lumine dissipat. Solamen querulis & cupidis tui, Sed desiderium non minuens tui, Quem, dum conspiciamus, vix bene novimus,	20
Sublatum ex oculis (hei mihi!) quaerimus.	

Iacobus Revius.

Lofdicht op de *Chronologia* van de roemruchte heer, mr. Henricus Guthberleth

Wij zijn gewoon het goede niet te achten zolang het er nog is, maar als het weggenomen is, gaan we er onder droef geklag naar op zoek. Het onverbiddelijke lot heeft Scanderus weggerukt, Schikardus ligt verzonken in een eeuwigdurende slaap en ook u, Guthberleth, beroemd om uw socratische kennis,	5
ligt nu [in het graf]. Deventer mist u, rijk als u was aan verdiensten en doortrokken van de dauw van het goddelijke woord, beroemd om uw welsprekendheid in de taal van Rome, en zwevend als een vogel op de vleugel van de Griekse poëzie – zij vraagt naar u met droefheid in haar stem.	10
Zij weent erover dat u haar ontnomen bent, juist nu u,	

na al de inspanningen op allerlei terreinen van de wetenschap,
 voor het eerst de fakkel van de geschiedenis hanteert
 en de chronologie, vanaf het allereerste begin,
 wilt openleggen voor hen die later geboren zijn. 15
 Terwijl u zelf in duisternis verborgen ligt, verdrijft
 deze [*Chronologia*] de duisternis met een duurzaam licht.
 Het is een troost voor hen die over u treuren en u liefhebben,
 maar vermindert niet het verlangen naar u
 die wij eigenlijk niet goed hebben leren kennen toen wij elkaar onder ogen kwamen 20
 en die wij, nu u (helaas!) aan onze ogen onttrokken bent, graag terug willen hebben.

Jacobus Revius

* Henricus Guthberleth (1572-1635) was sinds 1619 rector van de Latijnse school in Deventer, later ook hoogleraar in de logica en ethica aan het Athenaeum. Postuum verscheen zijn werk *Chronologia* (1639), een overzicht van de wereldgeschiedenis (zie over hem NNBW, dl. 1, k. 1008; De Haan 1993, p. 39-45).

* Op 11 februari 2002 werd op een Zweedse veiling (Stockholms Auktionsverk) een exemplaar van deze *Chronologia* te koop aangeboden (maar niet verkocht), waarin de inscriptie te vinden was: *Donatione viduae H. Guthb. sum Jac. Revij*, zie http://www.icollector.com/Guthberletus-H-Chronologia-Ante-obitum-auctoris-absoluta-nunc-primum-edita-Amstelredami-sum_i35745 [6-12-2011].

*1-2: variatie op het thema van Horatius (*Oden* 3, 24):

(...) quatenus, heu nefas
 virtutem incolumem odimus
 sublatam ex oculis quaerimus invidi.

30. Sonnettencyclus op de overwinning van Maarten Harpertsz. Tromp (1639)

Plano-uitgave. GA Arnhem, collectie Van Rhemen, bibliotheek (0993), 380.

OP DE

Groote ende uytnemende

VICTORIE

Over des vyants geweldige Scheeps-armade, door Godes macht, ende het beleyt des groot-moedigen see-helts Marten Harpertsz Tromp, Luytenant Admirael, verovert, gesoncken, gebrant ende gestrant den 21. &c. Octobris Anno 1639.

BLINTHEYT.

De Spanjaert, somen seyt, is eenen coelen troever,*
 Hy geeft hem in geen hol, hy sietter eerstmael door,
 Hy weet syn weetjen wel, en is, na dat ick hoor,
 Van syn gelegentheyt een langsamen vertoever. 5
 Ist soo (en ick geloof't) wat maeckte hy by Doever?*

Hoe quam 't, dat inder yl hy sulcken haven coor
 Daer hy benarret wiert van achter en van voor,
 Geweeret van het diep, geweeret van den oever?
 „Wanneer sich Godes hant tot straf en wrake spoedt,
 „Het mannelijckste hert hy haest verstijven doet, 10
 „Bewolckende 'tgesicht der alderclaerste oogen,
 „Op dat de swacke mensch die tegen God hem stelt
 „Mach speuren, dat noch list, noch coenheyt noch geweld
 „Om hem te wederstaen het minste niet vermogen.

ZEE-DANS.

Signoor, belustet om te danssen de pavane 15
 Gestellet op den toon der Nederlantsche tromp,*
 Begaf hem see-waert in, wat slechjes en wat plomp
 Te rijden op het vlack der grondeloose bane.
 De tromp gaf een geluyt: Hier is u graf, Marane!*

Soo schielijck, dat Signoor gelijk een egel crompt, 20
 Hy trilde als een loof, en wenschte in de pomp
 Te cruypen, daer hem mocht beschijnen son noch mane.
 Signoor (riep doe Matroos) wat maecky op de see?
 Hier speeltmen op de tromp *pavana lachrymae*,
 Hier leerdy anders niet als *miserere* singen,* 25
 Hier hoorde van metael en yser een accoort,
 Hier moetty danssen de courante* over-boort.
 Dat is den laetsten spronck van die ons willen dwingen.

*Castigador de los Herejos.**

Den Spaenschen Rodomont,* wel hertelijck verblijdet
 Te hebben met de vlucht syn schepen gesalveert, 30
 Beroemde hem in schrift, dat met syn brave sweert
 De ketters onderweechs hy hadde gecastijdet.
 Ghy schreeft de waerheyt, Heer, 'tis seecker, ick belijdet,
 Wy hebben het gesien, de tijt heeft het geleert,
 De ketters zijn van u wel dapper afgesmeert, 35
 Hoewel u desen lof van niemant wert benijdet.
 'tZijn ketters, al die na Sant-Iago beevaert gaen,*
 'tZijn ketters die het beest van Romen bidden aen,*
 'tZijn ketters, die Gods volck verbranden en bedelven,*
 'tZijn ketters, die syn woort vertreden met den voet, 40
 Die hebby gecastijdt, ghy herte-loose bloet,
 Die hebby gecastijdt, insonderheyt u selven.

TWEË GELYCKEN.

Oquando,* die wel-eer wou Engellant aen-tasten,
 Betrachtende syn last hem al te nau bepaelt,
 Heeft een soo lange wijl syn seylen ingehaelt 45
 Tot dat de winden en de vloeden hem verrasten.
 Oquando, die alsnu met ongenoodde gasten
 In Neerland comen wou, na Engellant gedwaelt,
 Heeft daer, tot syn verderf, gemerret en gedraelt,
 Om dat hy (soo hy sey) was onvoorsien van masten.* 50
 Philippe,* soo ghy wilt ons deucht en vrientschap doen,
 Sendt altijt luyden van soodanigen fatsoen,
 Die, als men vechten sal, gaen schuylen inde hoecken;
 Want als u Admiraelen zijn in haer stuck soo vast
 Dat d'een is sonder last, de ander sonder mast,* 55
 Dat is het rechte volck twelck onse bootsluy soecken.

TEGENSPOËT.

Signoor, waer wildy heen? wat plaetse sal u decken?
 Ist dat ghy keren wilt u Stevens na het lant
 Ghy siet u gallioens geborsten en gestrant,
 En die daer zijn omtrent met uwen hoochmoet gecken. 60
 De locht, die onverwacht den nevel doet vertrecken
 Met onse campioens oog-schijnlijck tsamen-spant,
 V schepen hier en daer staen in een lichte brant,
 Ghy hooret het gecrijsch der half-gebraden specken.*
 De see, beroeret met een toomeloose wint, 65
 V beste wapentuers inswelgende verslint,
 Die te vergeefs tot u haer moede handen strecken.
 De elementen zijn u tegen alle vier,

De aerde, en de locht, het water, en het vyer.
Signoor, waer wildy heen? wat plaetse sal u decken? 70

SPANJAERTS IN DE FUYCK

Sy die in overmoet wel hebben derren droomen
Door 'tlistige beleyt van de gesmeerde cruyns*
Te scheuren het gevlecht des Nederlantschen tuyns,*
En sonder tegenstant in onse lant te comen 75

Zijn nu soo radeloos, door het ontydich schromen,
Dat, settende haer cours wat scheefjes en wat schuyns,
Sy met de heele vloot geraeckt zijn binnen Duyns,
Alwaer haer beyde vlucht en sege is benomen.

Nu spreekt u biechte vry, bloet-dorstige Maraen,
En kapt u anckers af, kapt af, en laetse staen, 80
'tIs tijt dat ghy alhier maeckt anckers van u neusen,*

En segt (wanneer ghy comt totdie door Godes macht
Het selve weder-voer int jaer van tachtich acht)*
Die const en wist ick niet, die leerden my de geusen.

*The royal cockes fighting.**

Een haen van oversee, om eere te bejagen, 85
Quam vliegen op de cust van 't edel Albion,*
En, tredende soo hooch en moedich als hy con,
Betoonde dat hy wou een ridders cansjen wagen.

Het volck te hoope liep, verwondert datse sagen
Dees vreemde vogel uyt het rijck van Arragon: 90
Elck praette, soo een haen hem strijdende verwon,
Die sou syn leven lanck vergulde claeuwen dragen.

Een see-haen onversiens hem op den necke quam,
Verscheurde hem den crop, bebloedde hem de cam, 95
Hy suchtte duysentwerf na syn verlaten wooning;
Syn vleugels hingen neer, syn spooren waren of,
De kijkers sprongen op, en riepen, God sy lof!
De craeyer is gevelt, en onsen haen is coning.

MISVERSTANT.*

Daer is niet aen ('t en sou oock niet veel dogen
Indien't soo waer) dat in het see-gevecht 100
Ons' Admirael aen 'svyants boort gelecht
Met schip met al is in de locht gevlogen.

Wie heeft die clucht uyt synen duym gesogen?
Ick hou'ter voor, 'tmoet zijn een papen-knecht. 105
Daer is niet aen.

Hy leeft (God danck) wy sien't voor onse oogen,
Neen, hy is doot, seyt meester Hebbe-recht,

Want 'tis my van een eerlijck man gesecht.
'tCan wesen, maer 'tis evenwel gelogen.

Daer is niet aen.

110

JAC. REVIUS.

Tot Deventer, by *N. Cost*, Boeckverkooper.

*Luitenant-admiraal Maarten Harpertsz. Tromp (1598-1653) behaalde op 31 oktober 1639 (Revius gebruikt in Deventer nog de oude juliaanse kalender en zegt dus 21 oktober) een beslissende overwinning op een Spaanse oorlogsvloot van 55 schepen, de Tweede Spaanse Armada die bovendien tientallen transportschepen begeleidde. De Spanjaarden moesten een poging doen om geld en soldaten naar Vlaanderen te brengen, maar raakten ingesloten op de rede van Duins (The Downs), aan de zuidkust van Engeland. Dat leidde uiteindelijk tot de Slag bij Duins, waarbij de Spaanse vloot vernietigd werd: er was sprake van een verlies van vele duizenden soldaten en tientallen schepen.

*1 Coelen troever: dubbelzinnige uitdrukking: koude minnaar of koelbloedige speler.

*5 Doever: Dover (Duins ligt vlakbij Dover).

*15-16 Pavane: Italiaans-Spaanse dans; tromp: blaasinstrument (vergelijkbaar met trompet of bazuin), woordspeling met de naam Tromp.

*19 Marane: scheldwoord voor Spanjaard.

*24-25 *Pavana lachrymae*: letterlijk 'tranenpavane', verwijzing naar de Spaanse pavane uit regel 15, maar ook naar het beroemde muziekstuk van John Dowland (*Lachrymae pavane*), al dan niet in de bewerking van Jan Pieterszoon Sweelinck (*Pavana Lachrymae*). *Miserere* (letterlijk 'heb medelijden', 'wees genadig'): muzikale bewerking van Psalm 51, als boetepsalm onderdeel van de (rooms-katholieke) kerkelijke liturgie.

*27 Courante: Franse zeventiende-eeuwse dans die met snelle, rennende passen en sprongen wordt uitgevoerd, de naam betekent letterlijk 'rennend'.

*29-42 Castigador de los Herejos: kastijder van de ketters.

*29 Rodomont: branie, opschepper, verwijzing naar de Moorse koning Rodomonte uit het Italiaanse romantische epos *Orlando Furioso* (1516) van Ludovico Arioso.

*37 Sant-Iago: verwijzing naar de pelgrimstochten naar Santiago de Compostella.

*38 Beest van Rome: volgens Revius en zijn gereformeerde tijdgenoten wordt met het 'tweede beest' uit Openbaring 13 de pauselijke heerschappij in Rome bedoeld, vergelijk de uitvoerige kanttekeningen in de Statenvertaling bij Openbaring 13:11-18.

*39 Gods volck verbranden en bedelven: verwijzing naar de brandstapels van de Spaanse Inquisitie.

*43 Oquendo: Admiraal Antonio de Oquendo (1577-1640), bevelhebber van de Spaanse vloot.

*43-50: De Oquendo had de opdracht om geld en soldaten naar Vlaanderen te brengen, maar wist niet door de blokkade van Tromp heen te breken en trok zich terug bij Duins. Tromp wilde slag leveren en liet dus De Oquendo vragen waarom hij de slag niet aandurfde. De Spaanse admiraal verklaarde daarop dat hij geen reparatiemateriaal kon krijgen voor zijn beschadigde schepen. Tromp liet prompt de onderdelen leveren en bood zelfs vijfhonderd vaten kruit aan om te laten zien dat het een slecht excuus was (vgl. M.G. de Boer, *De Armada van 1639*, Groningen, 1911, p. 57).

*51 Philippe: koning Filips IV van Spanje.

*54-55 Terwijl De Oquendo de strijd wilde ontgaan door te verwijzen naar ontbrekende masten op zijn schepen (en dus van lafheid beschuldigd kon worden), werd de Spaanse admiraal die tien jaar eerder de zilvervloot aan Piet Hein verloor, Juan de Benavides Bazán, in 1634 terechtgesteld omdat hij zijn kostbare lading in de steek had gelaten.

*63-64 De Nederlandse vloot beschikte over zogenaamde ‘branders’ (oude schepen vol brandbare stoffen die gericht op de vijand werden afgestuurd en vervolgens in brand gestoken) waarmee ze een ware slachting onder de Spaanse schepen aanrichtten.

*71-74 Gesmeerde cruyns: rooms-katholieke geestelijken (verwijzing naar de tonsuur); de Hollandse tuin is het symbool van de eenheid en geslotenheid van de Republiek.

*81 Van zijn neus een anker maken: op zijn gezicht gaan, in het zand bijten, maar in deze context misschien ook: doodgaan.

*83 Int jaer van tachtich acht: verwijzing naar de Spaanse Armada van 1588, de ‘onoverwinnelijke vloot’ waarmee koning Filips II probeerde Engeland binnen te vallen. De vloot voer vanuit Spanje door Het Kanaal om een invasieleger te gaan begeleiden dat op schuiten van Vlaanderen naar Engeland overgezet moest worden. Nederlandse schepen blokkeerden evenwel de havens, en kort daarop werd de wachtende Armada aangevallen en uiteengeslagen door de Engelse vloot. Op de terugreis (met een omweg rond Schotland) vergingen veel schepen op de Ierse kust.

*85-98 *The royal cockes fighting*: verwijzing naar het hanengevecht, in het Europa van de zeventiende eeuw een volop geaccepteerde tak van sport. In de hoogste kringen konden de hanen zelfs zilveren of gouden sporen dragen, vandaar de verwijzing naar de ‘vergulde clauwen’.

*86 Albion: Engeland.

*99-110 Kennelijk ging er een loos gerucht dat admiraal Tromp tijdens de zeeslag zelf met zijn schip in de lucht gevlogen was.

31. Lofdicht op Martinus Schoock (1641)

Plano-uitgave. GA Arnhem, collectie Van Rhemen, bibliotheek (0993), 380.

PROPEMPTICON

Effusum

Honori & amori Clariss. V.

D. MARTINI SCHOOCKII

Liberal. Art. Mag. Eloquentiae ac Historiarum in illustri Daventriensum

Athenaeo Professoris ordinarii,

Ad professionem Philosophicam in inclyta Groningensium Academia

obeundam descedentis

ANNO AERAE CHRISTIANAE

[1641]

PRID. EID. FEBRUARI JULIANI.

IBis Groningam, bellicosae Frisiae
 Amice, propugnaculum,
 Quod nunc Gradivo federe insolubili
 Novensilei junxit Deas.
 Hic, sede pulsum, constitisse creditur 5
 Antenoris durum genus,
 Quod hanc, Philaei nomine urbem, seculo
 Prisco celebrem condidit.
 Huic prima debet eloquentiae pater 10
 Rodolphus* incunabula:
 Et alter ille, quem favor discentium
 Munide salutavit jubar:
 Nec arte pejor, & potentior stylo
 Hic floruit Praedinius.*
 Quid est, amice? num Groninga te rapit? 15
 Num poenitet Daventriae?
 Civesque linguis, qui (quod Atuaticus
 Primus notavit sannio)
 Ut ille Marci Poenulus, pulsem vorant? 20
 At maximas vires habet
 Jocose Schoocki, nec palato displicet
 Daventriana puls bono.
 Hac pastus olim literariam facem
 Erasmus* orbi praetulit.
 Hac plenus ante, coccinatorum patrum 25
 Cusanus ornavit chorum.
 Hanc Adrianus* saepe pappavit, suas
 Cui Roma fasces tradidit.
 Nec hanc Gybertus horruit Longolius,
 Nec horruit Guinterius, 30
 Nec pectus altum nobilis Bronckhorstij,
 Pluresque, fama quos vehit.*

Porrò, Qui rites! alma libertas perit, Si pulte nec vesci licet.	
At, siquis esset delicatulus puer Mellitule infestus dapi,	35
Non HUNC deceret pultis esum spernere E PULTE qui FACTUM DEUM GLUTIRE suevit. Haec sat, ad dicterium In liberam Daventriam	40
Ibericis perusta funibus latus Quod protulit Brabantia.	
Nunc vota fiant, vela facturo viro Quem Musa clarat. O mihi	
Amate Schoocki, quantum amatur unicus Patri, vel unico pater,	45
Utcunque faevum est, distrahi, tenacibus Vinctos amoris nexibus,	
Non te morabor attamen, beatior Quem sortis invitat gradus.	50
I, vive laetus, inter insignes viros, Scientiarum lumina.	
I, vive fortis, inque pestes publicas Parata tolle cornua.	
I, vive felix, commodisque patriae Totum profunde Schoockium: Sic sempiterna Numinis benignitas Sese profundat Schoockio.	55

JACOBUS REVIUS.

DAVENTRIAE,
Ex Typographiâ Nathanaëlis Costl.

* Martinus Schoock (1614-1669) was tussen 1638 en 1640 hoogleraar in de retorica en de geschiedenis aan het Deventer Athenaeum, en raakte in die periode bevriend met Revius. Vanuit Deventer vertrok hij naar Groningen, waar hij tussen 1641 en 1666 hoogleraar in de logica en de fysica was. Zie over hem: BLGNP dl. 2, p. 394-395; Krop 2003a.

*9-14 Bekende humanisten uit Groningen: Rodolphus is Rodolphus Agricola (1444-1485), Praedinius is Regnerus Praedinius (1510-1559), humanist en rector van de Latijnse school in Groningen.

*23-32 Vergelijk de opsomming van in Deventer opgeleide geleerden in Revius' *Daventria illustrata* (Revius 1651, p. 131-145), waar paus Adrianus VI bovenaan de lijst prijkt, en zie ook de dedicatiebrief van *Daventria illustrata* (Revius 1651, voorwerk, vgl. Revius ed. Budé et al. 1998, p. 155-156): 'Van het eerste [= geleerdheid] getuigen de talloze uitmuntende geleerden op ieder terrein van wetenschap, die uit uw stad als uit het Trojaanse paard te voorschijn zijn gekomen. Wie heeft immers, bij de onsterfelijke God, niet gehoord van mannen als Hegius, Murmellius, Erasmus, Longolius, Noviomagus, Guinterius, Voorthusius, Pithopoeus, Van Reyd, Bronchorst en anderen die men beter in mijn geschiedwerk tegenkomt dan dat ik ze hier de revue laat passeren. Evenmin mogen zij onvermeld blijven die deze

studies uit eigen middelen bevorderd hebben, zoals Capotius, Dwergius, Cusanus en Bodeker, lieden die allen verschillende hoge posten bekleed hebben en die ten dele ook om hun eruditie zeer vermaard waren.'

32. Lijkzang op Johannes Polyander (1646)

In: Jacobus Revius, Anthonius Thysius, Lambertus Barlaeus, *Carmina Funebria in obitum Joa. Polyandrie a Kerckhoven*, Leiden, 1646. UB Leiden, signatuur THYSIA 807 79. (Ook afgedrukt in Frederik Spanheim, *Oratio funebris in excessum Ioan. Polyandri a Kerckhoven* (...), Leiden, 1646. KB, Den Haag, 298 A 43).

Carmina Funebria

Quem virum tanto gemebunda plangit Leyda singultu? neque lacrymarum Pausa, nec luctus, violenta postquam Coepta querula est?	
Occidit magnum columen Lycei, Ille facundo Polyander ore, Ille purgata Polyander aure Occidit, eheu!	5
Ille doctrinae gravis aestimator, Ille virtutum rigidus satelles, Ille pravorum tremor & flagellum Occidit, eheu!	10
Ille majestas veneranda frontis, Ille sermonis lepor & venustas, Illud incoctum probitate pectus Occidit, eheu!	15
Flete communem miseri, parentem, Flete, non pigri juvenes, magistrum, Flete, mystarum pueri, docentem Vera prophetam.	20
Vosque, feralem cohibete risum Dire Volkeli, scelerate Crelli, Spiritus teter saniesque quorum Manat ab ore.	
Monstra, Socini genimen nefandi, Impii, summae Deitatis hostes, Impii, quorum Polyander ursit Colla catenis.	25
Vestra, sic fas est meritumque, corda Rava discerpet lupa, mortuisque Quae manet sontes etiam sub orco Poena parata est.	30
Vixit extento Polyander aevo Omnibus charus, moriturque gaudens Plenus annorum, moriturque felix Plenus honorum.	35
Vivit aeternum Polyander, illum Iamque praesentem sine labe, rerum Arbiter, cunctis potiore regnis Munere donat.	40

Gentis humanae sator atque tutor,
 Mortis & vitae dator ac sequester,
 Qui bonas laetis animas reponis
 Sedibus, aurâ
 Lenis aspira meliore terras, 45
 Sit modus durae necis atque questus,
 Et piam, tantâ trepidam ruinâ
 Respice Leydam.

Moestus cecini
 Iacobus Revius

Lijkdichten*

Welk een man betreurt Leiden met zoveel gesnik,
 zoveel zuchten? Waarom komt er geen eind
 aan de tranen, of aan het gejammer
 sinds de rouwklacht begon?

Hij is gevallen, de grote zuil van 't Lyceum, 5
 Polyander met zijn welsprekende mond,
 Polyander met zijn zuivere oordeel
 is gevallen, helaas!

Die strenge keurmeester van de leer,
 die onwrikbare deugdenbewaker, 10
 die schrik en gesel van de verdorvenen
 is gevallen, helaas!

Dat eerwaarde, verheven gelaat, en die
 geestig-bevallige wijze van spreken,
 dat van rechtschapenheid doorgloeide hart 15
 is gevallen, helaas!

Ellendigen, weent om uw aller vader,
 en nijvere jeugd, om uw leermeester,
 profetenzonen, weent om de profeet die
 u waarheden leerde. 20

En jullie, bedwing je afschuwelijke lach,
 afgrijselijke Volkelius, misdadige Crellius,*
 wier mond overstroomt van het dodelijk gif,
 van een walgelijke geest.

Monsters, misdadig Socinus-gebroed,* 25
 goddelozen, vijanden van de goddelijkheidsleer,
 goddelozen, van wie Polyander de nekken
 in boeien sloeg,

een vale wolvin* zal je hart straks verscheuren
zoals je rechtvaardig verdient, en na je dood
volgt de straf die misdadigers diep in de hel
te wachten staat. 30

Hij leefde een lang leven, Polyander,
bij allen geliefd, en hij sterft verheugd,
zat van jaren, hij sterft gelukkig,
vol van eerbetoon. 35

Eeuwig leeft hij nu, Polyander,
zonder enige vlek of rimpel, en de Rechter
der dingen schenkt hem voortreffelijker gunst
dan alle koninkrijken. 40

Schepper en Beschermmer van de mensengeslachten,
Geveer en Bemiddelaar van dood en leven,
die de goede zielen neerzet in een
vreugdevolle woning,*

beadem de landen met een betere adem, 45
beperk de harde dood en klacht, en zie om
naar het vrome Leiden, verward
door deze grote val.

Bedrukt heb ik gezongen,
Jacobus Revius

* Johannes Polyander à Kerckhoven (1568-1646), hoogleraar theologie te Leiden, zie over hem BLGNP dl. 2, p. 366-368.

* Het gedicht is geschreven in de eerste sapphische strofe: drie regels in een *sapphicus minor* en in de vierde een adonisch vers.

* In het Leidse exemplaar heeft het vers als titel 'Carmina Funebria', in het exemplaar van de Koninklijke Bibliotheek 'In ejusdem obitum'.

*22 Johannes Crellius en Johannes Volkelius: aanhangers van het socinianisme aan het begin van de 17^e eeuw. Zij publiceerden in 1630 *De vera religione libri quinque*, een sociniaans werk, voor het drukken waarvan de gebroeders Blaeu in 1642 veroordeeld werden tot een boete van 2000 gulden en verbranding van de oplage.

*25 Faustus Socinus (1539-1604), Italiaans-Poolse theoloog en jurist, grondlegger van het socianisme. Hij betoogde dat Christus niet door zijn kruisdood, maar door zijn zedelijk voorbeeld tot Verlosser is geworden, hij loochende ook de incarnatie, de godheid van Christus en de goddelijke drie-eenheid.

*29 vale wolvin: vergelijk Horatius, *Oden* III, 27, 1-4: Inpios parrae recinentis omen/ Ducat, & praegnans canis aut ab agro/ Rava decurrens lupa Lanuvino/ Fetaque volpes.

*41-44: vergelijk Horatius, *Oden* I, 10, 17-18: Tu pias laetis animas reponis sedibus (...).

34. Lijkzang op Constantijn l'Empereur (1648)

In: Jacobus Trigland, *Oratio fvebris in obitum nobilissimi, clarissimi doctissimique viri, D. Constantini L'Empereur ab Opwiick (...), habita in Auditorio Theologico nonis Iulij [1648]*, Leiden 1648, 26-28. UB Leiden, 189 A 25. (Ook verschenen als plano-uitgave, Leiden, 1648, GA Arnhem, collectie Van Rhemen, bibliotheek (0993), 380).

LACRYMAE

In repentinum obitum Viri

Antiquae Nobilitatis, & omnigenae ac rarae Eruditionis,

CONSTANTINI CAESARIS,

Dicti L'EMPEREUR, ab OPPIICK, &c.

Primò sanctae linguae, deinde S.S. Theologiae in Academiâ Lugd. Bat. Doctoris ac Professoris longè celeberrimi.

I.

VIATOR. ECHO.

Quis tremor in Batavis? muros habet hostis? an ingens
Sidera Caesar adit? *Sidera Caesar adit.*
Vox aures truculenta ferit. quid? maximus ergo
Ille vir hinc abiit? *Ille vir hinc abiit.*

II.

Ingenij nil non subito penetrantis acumen,
Eloquij fons illimis, Suadaeque medulla,
Linguarum praelustris & admiranda supellex,
Casta fides, animi firmum prudentia vallum,
Et quaecunque solent de morte referre triumphos,
Omnia succubuere in funere CONSTANTINI!

III.

Flete, boni, quoniam crudelibus occubat umbris,
Ille probi moris constans & verus amator.
Flete, Novensilium, Divaeque sagacis alumni,
Ille Camoenarum postquam est extinctus ocellus.
Linguarum Sophiaeque parens Academia, moestos
Ede sonos; jacet, ecce, inopina morte preemptus
Linguarum Sophiaeque gravissimus INDUPERATOR.

IV.

Dum vaga mens docti rimatur Caesaris illum,
Qui mare, qui terras sub ditione tenet,
Paulatim liquidas sese subduxit in auras,
Aspectu gaudens liberiore Dei.

Sub pedibusque videns nubes & sidera, tandem
 Conspicit exuvias corporis ipsa sui.
 Exclamatque: huc, Caesar, ades, cape Cesar [sic] honores
 Perpetuos. ad nos, Caesar amate, veni.
 At Caesar, quem dura quies, quem ferreus urget
 Somnus, ab oclusa rejicit aure preces.
 Hinc apud aethereas sedes mens sola remansit,
 Caesar at in gelida contumulatus humo est:
 Nec sociâ spes est viduatum posse potiri,
 Ipsa redux reducem dum super astra vehat.

V.

Dum nobis oculique madent & pectora fletu,
 Mentis inexhaustae gaudia Caesar habet.
 Dum sola calcamus miseris exercita curis,
 Aurea coelorum sidera Caesar habet.
 Dum passim volvuntur humi diademata regum,
 Imperium constans sub Iove Caesar habet.
 Casibus ambiguis dum sors levis omnia versat,
 Omniaque intereunt, omnia Caesar habet.

VI.

Cor illud omnis litteraturae capax,
 Scientiarum conditorium penu,
 Amore flagrans sempiterni Numinis,
 Iucundum amicis, hostibus blandum quoque;
 Cor illud, unum corda quod vel omnium
 Ad se trahebat, efferum cor invidiae
 Mortis movere (quis putasset?) haud potest.
 Quam nunc bonorum lacrymae & suspiria
 Culpant furentem: quo scelesti, quo rapax
 Agis trahisque Caesarem, cui Nestoris
 Debetur aevum, longiusve? Mors quoque
 Fatetur ipsa, posse reddere at negat.

VII.

CAESAR LOQUITUR.

Rerum maximus Arbiter,
 Intactaeque jubet me Mariae puer,
 Et suprema potentia,
 Divinis animam reddere sedibus.
 Urget me Pater aetheris
 Splendentis tremulo lumine siderum;
 Urget me soboles Patris,
 Et dulcis vegei Flaminis impetus.
 In me tota ruens Trias

Coelo me asseruit, nec patitur dehinc
 Famam, delicias, opes
 Mundi quaerere, nec quae nihil attinent.
 Huc puras sceleris manus,
 Huc jussit gemitus tollere. spes, fides
 Huc penna celeri volant,
 Dum Christi innocuâ nitimur hostiâ.

VIII.

CYGNAEA CANTIO.

Ἦδη νῦν μ' ἀπόπεμπε, πάτερ θεός, ὥσπερ ὑπέσχεσθε.
 Ἦδη γὰρ ψυχὴ μοι ἐέλδεται οἴκαδ' ἰκέσθαι.
 Τυτθὸν ἐπεὶ σωτήρα ἐν ὀφθαλμοῖσιν ὄπωπα
 Ὅν λαοῖς πάντεσσιν ἔδωκας σῆ ἰοτήτι
 Φῶς ἐθνῶν, κλέος ἄσβεστον τοῦ δωδεκαφύλου.

*Honori & amori summi viri,
 & amici integerrimi,
 M. P.
 JACOBUS REVIUS.*

* Over Constantijn l'Empereur van Oppyck (1591-1648), hoogleraar oosterse talen en theologie te Leiden: BLGNP, dl. 2, p. 187-188; Van Rooden 1989a.

*De slotstrofe (Cygnaea Cantio = Zwanenzang) is een berijming van de lofzang van Simeon (vgl. Lucas 2:29-32). Vertaling van dr. C.A. de Niet:

Laat mij dan nu heengaan, Vader God, zoals U beloofd hebt.
 Mijn ziel verlangt immers in mij om thuis te komen,
 nu ik de ware Redder met eigen ogen gezien heb,
 die U naar uw besluit aan alle volken hebt gegeven:
 het licht der heidenen, de onuitblusbare glorie van de twaalf stammen.

35. Lijkzang op Frederik Spanheim (1649)

In: Abraham Heidanus, *Oratio funebris in obitum reverendi celeberrimique theologi Friderici Spanhemii* (...). Leiden, 1649. KB, Den Haag, pfl 6487.

[vertaling van de laatste (Italiaanse) strofe door Marco Prandoni]

Florum sparsio ad tumulum Friderici Spanhemii

1. Occubuit *Polyander*, agit bonus otia Caesar,
Spanhemii pallens alluit unda pedem:
Et quisquam ingenio lethum se evadere speret
Ipsa videns sophiae culmina summa mori?
2. Cur ita *Spanhemius* celeri petit astra volatu?
Non potuit geminâ parte carere sui.
Altera, coelestes nactus *Polyander* honores,
Altera *Spanhemii* portio, Caesar erat.
3. Tres gemmas coelo inseruit vis invida fati,
Quas terrae moestis civibus eripuit.
Ditatur coelum de terrâ paupere. quidni?
Dantur opes nullis nunc nisi divitibus.
4. Te flevi, *Polyander*, amor moerorque bonorum;
Te flevi, misero Caesar ademte mihi.
Nunc fleo *Spanhemium*. quanquam, si dicere fas est,
Non hunc, non reliquos, sed mea damna fleo.
5. Ver erat, & leneis Zephyris spirantibus auras,
Flore recens orto luxuriabat ager,
Cum mors *Spanhemium* rapuit. miserabile visu!
Ver aliis, nobis aspera bruma fuit.
6. Pallida mors, inimica bonis, heu! falce recurvâ
Spanhemium tacitas compulit ire domos.
Quid faceret? nisi mentis inops, nisi coeca fuisset,
Tam cari capitis, credo, miserta foret.
7. Terrestrem in patriam dum Principis ore vocabar
Coelestem in pataiam [patriam] me vocat ipse Pater.
Felicem! dulcis si NECCARIS unda fuisset,
Nectaris hic, quanto dulcior! unda fluit.
8. Longum iter ad Nicrum, cupidâ quod mente petebas,
Horruimus, sed spes reditus mala nostra levabat.
Nunc aliò properas, & te, Friderice, videndi
Non superest spes ulla, nisi properemus eodem.

9. Corpus erat bustum quo mens demersa gemebat,
Hinc me summus amor Numinis exoluit [exsolvit].
Quisquis ad hunc lapidem flectis tua lumina, cernis
Non nostrum, nostri sed tumulum tumuli.

10. Rhene, Palatinae non mendax gloria terrae,
Et tu Lemanni nobilis unda lacus,
Spanhemium vestris lacrymis decorate jacentem,
Nam Leidae lacrymas non sinit ire dolor.

11. Lingua potens fandi, rapido torrentius amni
Ingenium, veri non simulatus amor,
Laudibus immensis admota modestia custos,
Haec paucis inerant singula, cuncta tibi.

12. Lacteus aetherei qua candet circulus orbis,
Huc, ubi purpureus brachia pandit olor
Spanhemii reor isse animam. nec credere durum est,
Dum fuit hic, certè lactea tota fuit.

13. *Spanhemium* si forte rogas quae causa peremit?
Hoc tibi responsum, care viator, habe:
Corpore in exiguo nequii mens vasta teneri,
Hinc spatium voluit liberiore frui.

14. Ad te, Christe, manus supplex Academia tendit,
Et rogat, ut constans sit tibi cura sui:
Ne, si tu renuas, vox insonet horrida: sanae
Doctrinae columen quae fuit, ecce fuit.

15. *Al buon Spanhemio, che, squarciando il velo
Del humil corpo, insu le stelle sale,
E assomigliato a gli angeli del cielo,
Disprezza homai ogni fregio mortale
I tristi versi, e l'affannato cuore
Offrisco: vile è il don, largo l'amore.*

Viro maximo, meique amantissimo moestus effudi
Jacobus Revius, S.S. Theol. Doct.
& Coll. Illustr. Ord. Regens

Bloemen, gestrooid op het graf van Frederik Spanheim

1. Gestorven is Polyander, l'Empereur geniet eeuwige rust,
nu wordt Spanhemius' voet omspoeld door de bleke golf –
wie mag met beleid de doodsrivier hopen te ontgaan
als hij zelfs dit toppunt van wijsheid ziet sterven?
2. Waarom wil Spanheim zo snel naar de sterren toe vliegen? 5
Hij heeft het niet zonder zijn andere helft kunnen stellen.
Toen eerst Polyander de eeuwige eer had verworven
nam Caesar* zijn plaats in als Spanheims tweelingziel.
3. Nu heeft de afgunstige macht van het lot drie juwelen 10
– ontrukkt aan de treurende aardebewoners – gehecht aan de hemel.
Verrijkt wordt de hemel ten koste van de behoeftige aarde.
Want ja, rijkdom wordt alleen aan de rijken gegeven.
4. Ik heb je beweend Polyander, geliefd en betreurd door de goeden,
ik heb je beweend, Caesar, aan mij ongelukkige ontrukkt. 15
Nu ween ik om Spanheim, hoewel, vergun mij te zeggen,
niet hem, niet de overigen, maar mijn eigen verliezen beweene ik.
5. De lente kwam aan op de zachte westenwindadem,
de frisnieuwe akker brak weelderig uit in bloei,
toen Spanheim – ellendig gezicht! – werd weggeraapt door de dood. 20
Voor anderen was het wel lente, voor ons was het harde winter.
6. Bleke dood, vijand* van de rechtvaardigen, ach! met zijn zeis
dwong hij Spanhemius naar de zwijgende huizen te gaan.
Wat moest hij? Was hij niet blind geweest, zonder verstand,
dan had hij, geloof ik, wel meelij gehad met zo'n dierbaar hoofd.
7. Toen de stem van mijn vorst me op aarde naar mijn vaderland riep, 25
riep de Vader me zelf naar mijn vaderland hier in de hemel.
Ik prijs me gelukkig! waar de Neckar-rivier al zo zoet was,
vloeien hier stromen van nectar, [nog eindeloos dieper en zoeter].
8. Wij deinsden terug voor de reis waar jij naar verlangde,
de lange reis naar de Neckar – maar we hoopten op je terugkeer.* 30
Nu rest ons geen hoop meer om jou nog te zien, Frederik,
ware het niet dat wij gaan naar de plaats waar jij heensnelt.
9. De geest zat bekneld in de grafkerker van het lichaam,
daarvan heeft mij Gods grondeloze liefde verlost. 35
Als iemand van jullie zijn blik ooit op deze steen laat vallen –
je ziet niet mijn graf, maar de grafsteen van graf en van dood.
10. O Rijn, onbedrieglijke trots van het land van de Palts,
en jij, nobele golf van het meer van Genève,

vereer met je tranen de doodstil terneerliggende Spanheim,
want verdriet verhindert de tranen van Leiden te vloeien. 40

11. Een machtig sprekende tong, een verstand vlugger dan een bergstroom,
een liefde die ongeveinsd altijd de waarheid bemint,
bescheidenheid die als bescherming fungeert tegen immense lof –
slechts weinigen bezitten daar iets van, maar jij had het allemaal.

12. Waar in de aether de melkweg aan de hemel schittert, 45
daar waar de glanzende zwaan zijn vleugels spreidt,
daarheen geloof ik dat Spanheims ziel nu gegaan is,
wat niet vreemd is: zoetvloeiend als melk is ze altijd geweest.

13. Als je nog vraagt wat het was, wat Spanheim gesloopt heeft,
lieve voorbijganger, luister dan naar dit antwoord: 50
Zijn magere lichaam kon zijn weidsheid van geest niet bevatten,
die geest wilde daarom een vrijere ruimte genieten.

14. Christus, tot U strekt de Academie smekend haar handen,
en ze bidt dat uw zorg voor haar altijd zal duren,
opdat niet een vreselijke stem weerklinkt, als Gij weigert: 55
'Zie, de pijler van zuivere leer die ze geweest is, is ze niet meer.'

15. Aan de goede Spanheim, die, zich losscheurend
van zijn aardse lichaam, nu naar de sterren stijgt
en, gelijk aan de hemelse engelen
elke aardse versiering verafschuwt, 60
bied ik deze verzen aan, en een droevig hart –
nederig is het geschenk, wijd is de liefde.

Voor een voortreffelijk man, mijn zeer dierbare vriend, heb ik bedroefd deze klacht uitgestort,
Jacobus Revius,
doctor in de heilige theologie en regent van het Statencollege

* Over Frederik Spanheim sr. (1600-1649), hoogleraar theologie in Leiden: NNBW, dl. 10, 953-955.

*1-4 Johannes Polyander (1568-1646), zie gedicht nr. 32. Met Caesar is bedoeld Constantijn I'Empereur van Oppyck (1591-1648), zie gedicht nr. 34.

*1 rust: toespeling op Vergilius, *Eclogae* V, 61: amat bonus otia Daphnis.

*2 Catullus, *Carmen* 65, 5-6: namque mei nuper Lethaeo gurgite fratris/ pallidulum manans alluit unda pedem.

*8 Caesar: Constantijn I'Empereur van Oppyck, zie gedicht nr. 34.

*21 pallida mors/bleke dood: in het Latijn vrouwelijk, in het Nederlands mannelijk, de vraag is welk plaatje Revius voor zich zag.

*25-30 Spanheim onderhield contacten met de keurvorst van de Palts, en was kennelijk van plan om een bezoek aan zijn geboorteland te brengen.

*27 Neckar: Spanheim werd geboren in Amberg (Ostbayern) en studeerde in Heidelberg.

36. Lijkzang op Jacob Trigland (1654)

In: Johannes Coccejus, *Oratio in fynere D. Jacobi Triglandii (...), habita A.D. 17. Aprilis anno Christi MDCLIV*, Leiden, 1654. UB UvA, UBM: Pfl. F p 28.

ΠΡΟΠΗΜΗΤΙΚΟΝ

Admodum Reverendo, pietate & eruditione prae-
stantissimo Viro,

D. IACOBO TRIGLANDIO

S.S. Theologiae Doctori & Professore Primario, Eccle-
siaeque Lugduno-Batavae Pastori Vigilantissimo,
in coelestem patriam migranti,

Anno aerae Christianae CIC ICC LIV

3. eid. Aprileis.

Exesto lessus, hinc abite naeniae
Luctusque vani, funus istud praeficas
Fletumque deprecatur & suspiria.
Adit senatum coelitem *Triglandius*
Votis petitum fervidis, vitae Deo
Soli peractae praemium nactus Deum.

 Quis crimosos asperis hortatibus
Rectam reduxit in viam? *Triglandius*.
Quis poenitenti dulce conscientiae
Dedit malagma? fecit hoc *Triglandius*.
Quis ex opacis inferorum faucibus
Egressa monstra, Ecclesiae graves lupos
Mucrone verbi contudit? *Triglandius*.

 Non ille palpo cessit, aut pecuniae,
Non ille vulgi, Principumve gratiae,
Non ille probris victus, aut fractus minis
Verum doloso miscuit mendacio,
Sed usque fortem praestitit *Triglandium*.

 Nunc tot laborum liberatus vinculis,
Et tot dolorum dissolutis nexibus
Felicis aevi ducit halcyonia.

 Io triumphe! tu sub immoto pede
Vides moveri clara coeli lumina.
Io triumphe! nec moraris editas
Regumve turre, aut inauratos thronos,
Terrâ relictâ dives. è terris tamen
Nomen perenne germinabit in dies,
Magisque puris mentibus probaberis,
Minusque dente livido mordeberis.

 Pater benigne, da, duos Triglandios
Prolem disertam maximi Triglandii
Magis magisque crescere in laudes tuas,
Gregemque Christi pascere intactâ fide.

Illius & qui legerint vestigia
Tuo favore prosequi ne desine.

Praeceptorum nunquam non gratâ memoriâ
venerando, & Amico dum viveret
conjunctissimo M.P.
Jacobus Revius.

Uitvaartslied

**voor de zeer eerwaarde, door vroomheid en geleerdheid uitblinkende man, de heer
Jacobus Trigland, doctor in de heilige theologie en uitmuntend hoogleraar, waakzaam
herder van de Leidse gemeente, overgegaan naar het eeuwige vaderland,
in het jaar van de christelijke tijdrekening 1654, de 3e april.**

Verdwij, lijkklacht, ga weg hiervandaan,
treurliederen en ijdele klachten! Deze begrafenis
weert de klaagvrouwen, sust de tranen en zuchten.
Trigland gaat over naar de hemelse senaat,
de uitkomst van een leven met God, 5
door vurig gebed afgesmeekt, door God alleen bewerkt.

Wie heeft zondaars met moeitevolle aansporingen
teruggeleid op de rechte weg? Trigland.
Wie heeft aan het berouwvolle geweten
een zoet troostmiddel gegeven? Dat deed Trigland. 10
Wie heeft de monsters, gevaarlijke wolven voor de kerk,
opgerezen uit de duistere krochten van de onderwereld,
met het scherpe zwaard van het woord verpletterd?* Trigland.

Hij is niet voor vleierij geweken, of voor geld,
niet voor de gunst van het volk of van vorsten, 15
niet door schande overwonnen noch door bedreigingen gebroken
heeft hij de waarheid gemengd met de listige leugen,
maar zich steeds een onverschrokken Trigland betoond.

Nu, bevrijd uit de boeien van zoveel moeiten
losgemaakt uit de banden van zoveel pijnen, 20
brengt hij de eeuwigheid in gelukzaligheid door.

O triomf! je ziet, onder je onbewogen voet,
de heldere lichten aan de hemel bewogen worden.
O triomf! en je hebt, rijk en machtig, niet meer te maken met
hoge torens van koningen, of met vergulde tronen, 25
terwijl je de aarde achter je laat. Uit de grond evenwel
zal van dag tot dag een eeuwige naam ontkiemen
en je zult steeds meer bij de zuivere zielen geteld worden,
en steeds minder door de loodgraauwe afgunst verzwolgen.

Goedertieren Vader, geef dat de twee Triglanden,* 30
 het welsprekende nageslacht van de allergrootste Trigland
 meer en meer groeien in het prijzen van U,
 dat ze de kudde van Christus weiden met ongeschokt geloof,
 en houd niet op om hen die in zijn voetsporen treden,
 uw gunst te bewijzen. 35

Aan mijn altijd in dankbare herinnering te eren leermeester, en mijn vriend aan wie ik tijdens
 zijn leven zeer verbonden was,

was getekend*
 Jacobus Revius

* Over Jacobus Trigland (1583-1654), hoogleraar theologie in Leiden: Ter Haar 1891 en
 BLGNP dl. 3, p. 355-358.

*11-13 Trigland schreef talrijke polemische geschriften tegen remonstranten en rooms-
 katholieken.

* 30 Twee Triglanden: Cornelis Trigland (1609-1672), predikant te Wormer, Hoorn en Den
 Haag en vanaf 1656 betrokken bij de opvoeding van prins Willem III, en Jacobus Trigland
 (1627-1665), predikant te Monster, Alkmaar, Haarlem en Amsterdam. Trigland had overigens
 zeven kinderen.

* M.P. manu propria [eigenhandig], manu posui [was getekend] of memoria pia [in dankbare
 herinnering].

37. Lijkzang op Daniel Heinsius (1655)

In: Antonius Thysius, *Oratio Funebris in obitum D. Danielis Heinsii (...)*, Leiden, 1655. UB Leiden, 1016 G 4.

EIDEM

Quae toties & tot sensisti moesta ruinas
 Solamen toties cui mea Musa dedit
LEYDA, tibi leges non audeo dicere flendi,
HEINSIADDEM postquam sustulit atra dies. 5
 Scinde genas, contunde sinus, confunde capillos,
 Hic etenim luctus totius orbis erit.
 Sed tuus imprimis, **LEYDA** inclyta, cujus honores
 Illius in vita dulcis alebat amor.
 O **HEINSI**, dic, grande meum decus, Attica Siren,
 Argolicae fidicen Ausoniaeque lyrae, 10
 Cui **PALLAS** animum, cui linguam Suada polivit,
 Eloquio pariter consilioque potens,
 Tu mea, tu moriens turbasti gaudia, tecum
 Quicquid erat blandum laetificumque fugit. 15
 Debueras nec flere tuos, nec flentibus illis
 Componi, at nostris altior esse malis,
 Ni tandem caput omne sibi Libitina sacraret;
 Hei mihi! sub leges te vocat illa tuas.
 Hunc cinerem, poenè ipsa cinis, deploro peremti,
 Adque tuum tumulum semisepulta cubo. 20
 His sat erit, pia **LEYDA**, tuum planxisse poëtam,
 Supprime singultus, supprime **LEYDA** tuos.
 Non ex praecipiti dolor hic tibi venit, adesse
 Et senium & morbi praemonuere, necem.
 Quodque malum lenire solet, tibi, **LEYDA**, supersunt 25
 Funere de tanto filius atque gener.
 Ambo florentes studiis & honoribus, ambo
 Numinis & patriae publica cura suae.
 His tibi sospitibus speres licet omnia, **LEYDA**,
 Funestam **HEINSIADAE** nec decet esse domum. 30

Viro incomparabili, & amicorum maximo
 moerens posui
 JACOBVS REVIVS

Voor dezelfde*

Jij, die zo bedroefd zo vele verwoestingen onderging,
 aan wie mijn Muze zo vaak wat troost heeft gegeven,
 Leiden, ik durf je niet voorschrijven hoe je moet wenen,
 nu een zwarte dag Heinsiades* heeft weggedragen.

Krab je wangen stuk, sla op je borst, trek je haren uit, zo zal immers heel deze wereld over hem klagen, maar vooral jij, vermaard Leiden, waarvan de eer tijdens zijn leven gevoed werd door [zijn] zoete liefde.	5
Zeg: ‘O Heinsius, sieraad van mij, Atheense Sirene, speler van de Argolische luit en Ausonische lier,* voor wie Pallas* de geest, en Suada* de tong heeft geslepen, even machtig in inzicht als in welsprekendheid, jij hebt stervend, dat heb je, mijn vreugde verstoord, met jou is gevluht al wat blij en aantrekkelijk was.	10
Dat de jouwen nu wenen en je al klagend begraven verdiende jij niet. Je had ons gebrek moeten ontstijgen, maar ieder hoofd valt toch eindelijk toe aan de dood.* Ai mij! Ze roept je volgens de wetten van je bestaan.* Ik klaag om de as van de dode, zelf bijna verwoest, en bij jouw graf lig ik voor de helft begraven.’	15
Zo heb je, vroom Leiden, je dichter genoeg beklaagd, onderdruk je gesnik nu, Leiden, onderdruk het. Niet onverwacht komt dit verdriet naar je toe: ouderdom en ziekte voorspelden de komst van de dood.* Voor jou, Leiden, pleegt de ramp wel verzacht te worden, want een zoon en een schoonzoon zijn over,* na ’t grote verlies, beiden bloeiend in aanzien en wetenschap, beiden steunpilaren voor de kerk en het vaderland.	20
Alles mag je, Leiden, wegens die gunst blijven hopen; het Heinsius-huis hoort geen huis van droefheid te zijn.	25
	30

Voor een onvergelijkelijk man en de grootste van mijn vrienden
heb ik bedroefd geschreven.

Jacobus Revius

* Eidem: Het gedicht volgt op twee verzen van Lambertus Barlaeus die wél een titel hebben:
‘Viro incomparabili Danieli Heinsio (...)’.

* Heinsiades: de [grote] zoon uit het geslacht Heinsius. Over Daniël Heinsius (1580-1655):
Nellen 2003, Meter 1984, Becker Cantarino 1978.

*10 Argolisch = Grieks en Ausonisch = Italiaans/Latijn, dus beoefenaar van klassieke
dichtkunst.

*11 Suada: godin van overreding en welsprekendheid.

*17 Libitina: de doodsgodin, ook overdrachtelijk gebruikt voor de dood.

*18 Mogelijk een toespeling op Heinsius’ *De contemptu mortis*.

*24 Ouderdom en ziekte: tijdens Heinsius’ laatste levensjaren ging zijn fysieke toestand
achteruit en verloor hij zijn geheugen.

*26 Zoon en schoonzoon: Nicolaas Heinsius (1620-1681), taalgeleerde en dichter, en Willem
Goes (1611-1686), raadsheer bij het Hof van Holland.

38. Lofdicht op Johannes Pythius' boek tegen de theorie van de pre-adamieten (1656)

In: Johannes Pythius, *Responsio exetastica ad tractatum, incerto autore, nuper editum, cui titulus Praeadamitae. Libri duo*, Leiden 1656. UB UvA, OTM: OK 62-2410.

**Reverendo & Clarissimo Viro,
D. JOANNI PYTHIO,
Ob refutatum pestilentissimum
librum de Praeadamitis,
EPINICION.**

Quem tellus gravis imbre olim Pythona crea-/rat,
Delius excuβâ stravit humi pharetrâ.
Neve operis famam posset delere vetustas,
Pythius, ex hostis nomine, nomen habet.
Nunc quoque (quis credat?) spirans lethale vene-/num 5
Alter adest Pytho; Pythius alter adest,
Qui rabie inflatum, & virus saniemque vomem-/tem
Aggreditur, telis exanimatque suis.
Pythia mansuro celebretur carmine virtus,
Vivat, & in claris nobilis historiis. 10

Ita voveo
Jacobus Revius.

**Overwinningslied,
voor de eerwaarde en beroemde heer Johannes Pythius,
vanwege zijn weerlegging van de
pestilentieuze boeken over de pre-adamieten***

Op de Python,* de draak die de vochtige aarde ooit baarde,
heeft Apollo zijn pijlkoker leeggeschoten en hem geveld –
en opdat de tijd de roem van die daad niet zou verdelgen,
heet hij Pythius,* aan de naam van zijn vijand ontleend.
Ook nu is er (wie had dat gedacht?) weer een Python verschenen, 5
dodelijk gif ademend, maar ook een andere Pythius
die het monster, zwelgend in waanzin, en gif en
venijn brakend, te lijf gaat en met zijn pijlen ontzielt.
Dat Pythius' dappere daad in een blijvende lofzang klinke,
dat hij leve in luisterrijke verhalen, voor altijd beroemd. 10

Zo wens ik,
Jacobus Revius

*Johannes Pythius (1553-1665) was predikant in Zwartewaal en de vader van een van Revius' studenten (die in de periode 1654-1657 zevenmaal in het Statencollege disputeerde, vgl. Revius 1657, nrs. 44, 69, 92, 112, 125, 152, 160), vgl. Van Lieburg, *Repertorium*, p. 199.

*Pre-adamieten: in 1655 publiceerde de Franse geleerde Isaac La Peyrère zijn theorie over de pre-adamieten (mensen die vóór Adam en Eva geleefd zouden hebben), waarmee hij heftige reacties van joodse, rooms-katholieke en protestantse theologen opriep. Zie over deze discussie Van Asselt 2005.

*1 Python: de draak die door Apollo verslagen werd, vgl. Ovidius, *Metamorfosen* I, 416-451.

*4 Pythius: bijnaam van Apollo, vgl. Ovidius, *Metamorfosen* I, 445-447: *neve operis famam posset delere vetustas,/ instituit sacros celebri certamine ludos,/ Pythia de domitae serpentis nomine dictos.*